

NEPOUČITELNÉ ŠKOLSTVÍ 3

S železnou pravidelností opakují naši reformátoři chyby jiných, tentokrát v testování.

OPOŽDĚNÁ PRVOTINA 8

Po padesáti letech vychází kniha Vladimíra Mikeše Škodlivý prostor.

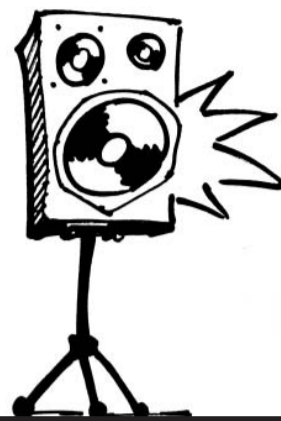
AUDIOSOCHA 9

V Jihlavě plánují zpestřit veřejný prostor nejen vizuálně.

Kulturní noviny

PRVNÍ DRUŽSTEVNÍ LIST PRO SPOLEČNOST, POLITIKU, VĚDU A UMĚNÍ

29 Kč / PŘEDPLATITELÉ 25 Kč



V ČÍSLE:

2 STRANA

HEJTMAN VE VĚZENÍ

Úskalí případu Davida Ratha.

6 STRANA

PENĚŽNÍ CIVILIZACE

Už Robert Musil to věděl.

10 STRANA

VERŠE

MICHAELY SCHWARZOVÉ

Nová sbírka mladé básničky.

PŘIPRAVUJE SE

Od 1. července
přecházíme na internet
jako týdeník:
www.kulturni-noviny.cz

DRUŽSTEVNÍ PROJEKT

Jsmo prvním českým mediálním družstvem. Naše členy spojuje idea vytvořit nezávislé médium s akcentem na témata občanské společnosti a kultury. Rozšiřování družstva je cestou ke stabilitě novin, k nezávislosti na čistě komerčních mechanismech. Členství je investice do nezávislosti. Informace o družstevním projektu a dosavadní činnosti: www.kulturni-noviny.cz. Noví členové získávají předplatné na jeden rok zdarma a v dalších letech s třetinovou slevou.

- 1. Informace o družstvu:** druzstvo@kulturni-noviny.cz
- 2. Informace o předplatném a obecné dotazy:** info@kulturni-noviny.cz
- 3. Náměty a reakce:** redakce@kulturni-noviny.cz

Nejjednodušší podpora projektu:

Předplat'te si Kulturní noviny!

VYZKOUŠEJTE NÁS!

SMS = číslo KN ZDARMA

Pošlete SMS (běžný tarif) ve tvaru:

Jméno-Příjmení-Ulice-Číslo-Obec-PSČ na **608 573 963**

Pout' do Albánie



Mercedes včerejška je v Albánii funkční i dnes. Město Shkoder, květen 2012. Foto Jiří Plocek

JIŘÍ PLOCEK

Naše cesta začala v roce 1960. Tehdy se po albánských cestách drkotal autobus s českými a albánskými muzikanty, kteří se společným kulturním programem objížděli města od Tirany po Vlóru. Mezi nimi byli i cimbalista a brněnský rozhlasový

redaktor Jaromír Nečas a hornácký zpěvák a etnograf Dušan Holý. „Myslím, že to byl tenkrát jeden z mála, ne-li jediný autobus, který křížoval Albánii,“ vzpomíná dnes s nadsázkou Jaromír Nečas. Naráží na tradiční prostředí, v němž hlavními dopravními prostředky byly povozy s koníky či osly nebo jen samotná zvířata. Anebo také vlastní nohy.

Střípky z cesty do země orlů, která je evropská a současně úplně jiná než zbytek Evropy. Nepál v Evropě, pravil jeden z účastníků naší výpravy. Kuň a mercedes, to jsou stále v Albánii dvě strany jedné mince.

Přes vjem všudypřítomné ostrahy a přes svérázné jídlo, prostoupené – včetně zmrzliny – příchutí skopového loje, Albánie Jaromíru Nečasovi učarovala. V duši zakotvily jemu i ostatním unikátní lidové vícehlasy, nádherná příroda i moře, antické památky v Apolonii, ale také mladička, krásná a talentovaná klavíristka Margarita Kristidhi, která s nimi účinkovala. A dlužno říci, že ani jí nebyli moravští muzikanti lhostejní.

Důvodů pro další návštěvu tedy bylo dostatek. Jenže v roce 1961 přerušila Albánie (lépe řečeno její duchovní stalinistický vůdce Enver Hodža) styky se Sovětským svazem a přimkla se ke vzdálenému spojenci, maoistické Číně. Tím se ocitla v Evropě v izolaci, která se ještě prohloubila po Maově smrti (1976): v roce 1978 Čína ukončila svou podporu. Maličká země s ambiciózním programem absolutní soběstačnosti směřovala k vnitřnímu zbládnutí. Současně však paranoidní vůdce, obávající se imperialistických a sionistických útoků, rozprostřel v albánské krajině síť utkanou z tisíců obranných bunkrů. Když v roce 1985 Hodža zemřel, komunistický režim přežíval setrvačností dále, až se nakonec po velkých východoevropských demokratizačních změnách v roce 1992 zhroutil a Albánie se vydala na trnitou cestu k parlamentní demokracii. Rozpad infrastruktury, emigrace elit a nepořádky politicko-ekonomické vedly k mnoha dramatickým dějům a nepokoje obyvatelstva, frustrovaného zhroutením podvodného úvěrového systému, vyústily v roce 1997 téměř v občanskou válku. Nebylo tedy úplně

Pokračování na straně 4.

KOMENTÁŘ TOMÁŠE KOLOCE

Čeští vyznavači Heydricha

Je tomu už víc než měsíc, co se v českých médiích objevila zpráva o tom, že tři Romové v Břeclavi surově napadli patnáctiletého Petra, kterému posléze lékaři museli odejmout poškozenou ledvinu. Den poté, co se případ objevil v médiích, nestačili administrátoři – hlídači politické korektnosti mazat nenávislné komentáře pod články v internetových médiích a sociální sítě začaly houstnout úvahami o „nepřípustivých spoluobčanech“. V kolotu událostí i osobnostem jinak uvážlivým ušly dvě „nelogičnosti“ břeclavského útoku. Ad a – událost neproběhla jako tradičně v sociálně krizovém regionu Sudet, ale v relativně poklidném Slovácku. Ad b – útočníci postrádali osobní motiv – který měli i pachatelé nedávných „sudetských případů“ v severních Čechách...

Postupně se zaostřující pohled na skandální událost přinesl národu (a někdy i mně) týden ke tyden nové překvapení. Když vyšlo najevo, že moravský Petr je vlastně ukrajinský Petro, a internetoví mudrlanti nepřišli s obligátním hodnocením, které

funěsomilní Češi znají z filmu *Dobrodružství rabína Jákoba* („Perou se nám tu cizinci. Ne, že by mi vadilo, že jich bude méně, ale dělaj nám tady děsně bordel.“) – když i tradiční bijci jinakosti „takticky pomlčeli“ o Petrově původu, uvědomil jsem si, že i náš šovinismus má svůj „žebříček ras“, velice podobný tomu, který pro třetí říši vytvořil Alfred Rosenberg. Když s verzí o „obchodech“, o které se účastníci břeclavské rvačky pohádali, padla teorie o čistém rasově motivovaném útoku Romů, „bílým“ pogromistům napůl sklaplo. A když před několika dny přišla zpráva o tom, že si chlapec celý útok vymyslel, sociální sítě se zaplnily vzteklými komentáři o „spratkoví, který si z nás dělá srandu“.

Nejúčinnější metodou odvedení pozornosti od masového ozebračování, planetárního válečného harašení a dalších sociálněinženýrských projektů dneška je dějinně prověřená technika pogromu, kterou ve 30. a 40. letech 20. století přivedl k dokonalosti Adolf Hitler a jeho pravá ruka pro „konečné řešení“,

Reinhard Heydrich. Ve dnech, kdy slavíme 70 let od jeho fyzické likvidace, bychom si měli uvědomit, že máme na vybranou. Buď budeme oslavovat Čecha Kubiše a Slováka Gabčíka, exekutory tohoto jednoho z největších rasistů v lidské historii (čímž se zříkáme hodnot, které jejich cíl vyznával) – anebo budeme vyznávat stejné hodnoty jako Heydrich, a pak se distancujeme nejen od těch, kdo ho zabili, ale i od hodnot, za které zemřeli i všichni jejich spolubojovníci, kteří svým bojem zvrátili také Heydrichův plán pacifikace „nepřípustivých“ Čechů.

Podle „rozvrhu“ zastupujícího říšského protektora měla být v budoucnu jedna třetina Čechů zabita, druhá poněmčena a třetí vysídlena do gulagových oblastí na ruském pobřeží Severního ledového oceánu. Zdánlivě humorná fasáda výroků některých našich spoluobčanů na téma „konečného řešení romské otázky“ by nás neměla uspat a zbavit možnosti, abychom tyto výroky a jejich původce zařadili do hlubších dějinných souvislostí.

ISSN 1804-8897



9 771804 889023

BEZ PARDONU

Lhát je trendy

Hocha z Břeclavi, který si vymyslel napadení Romy, místo aby řekl po pravdě, že se škaredě potloukl, když se předváděl před holkami, nejspíše vůbec nenapadlo, co způsobí. Společnost, která je alergická na cikány, ho zahrnula soucitem, zpěvák David mu poslal sto tisíc na rehabilitaci, a radikálové se sjeli do Břeclavi na demonstraci, kvůli které místní zažili policejní manévry. Hoch v sobě nenašel odvahu uvést vše na pravou míru. Usvědčili ho až svědci jeho nepovedené akrobacie a detektor lži.

Proč zraněný chlapec lhal? Hlavně proto, že lhát je dnes vcelku běžné. Lháři se předvádějí v televizi, potkáváme je v práci, lžou si partneři, nemluví o lidech, co lžou sami sobě, a těch, co zvolili život ve lži, protože jim pravda připadá obtížná a nepraktická. Proti lži se společnost spontánně brání nedůvěrou. S nedůvěrou sledujeme zprávy, nedůvěřujeme obchodníkům, nevěříme jeden druhému. Mladému lháři z Břeclavi jsme ovšem zkraye všichni nateřeli. Jeho lež působila věrohodně, neboť naše latentně rasistická média jsou plná podobných příběhů, ať už pravých, či smyšlených.

V prolhaném světě je spoléhání na intuici nezbytné, ale také ošidné. Tak třeba radost z polapení zkorumpovaného hejtmana kazí mnoha lidem tušení, že se nejedná o epizodu v boji s korupcí, nýbrž o epizodu v boji politickém. Jako velmi pravděpodobné se jeví, že lhář byl dopaden lháři. V takovém případě je ale naivní čekat pozitivní změnu. Rath se ještě může ukázat vlašťovkou, která jaro nedělá. Může být, že jen zloděj doplatil na to, že křičel: chyťte zloděje!

Množství lhářů a četnost lží naznačuje, že lhát je trendy. Když ale současně evidujeme, jak se lháři zaplétají do svých lží, rozumíme předkům, kteří si lež ošklivili a měli ji za hřích. Stojí za úvahu, zda se nevydat proti proudu, zda místo na lež nevsadit na pravdu. Ne že by nám naše okolí, uvyklé lži, uvěřilo. Člověk ale přece může něco správného dělat i sám pro sebe! Třeba nelhat. Jen tak, čistě pro radost. Anebo ještě lhářům natruc!

IVAN HOFFMAN

VÝROČÍ



Laurie Andersonová
(* 5. 6. 1947)

Všestranná hudebnice a performerka z prostředí newyorské avantgardy vystudovala počátkem sedmdesátých let sochařství a živila se ilustrací knih. Vytvářela vlastní hudební nástroje, natáčela experimentální filmy, spolupracovala se spisovatelem Johnem Giornem a Williamem S. Burroughsem. Její minimalistická elektronická skladba *O Superman* se v roce 1981 stala světovým hitem. Nejnovějším počinem Laurie Andersonové je album *Homeland*, spojující prozkoumávání lidského podvědomí s kritikou současného politického systému a jím využívané mediální manipulace.

Hejtman ve vězení

I když je to tváří v tvář zatčení Davida Ratha těžko vysvětlovat, nehrozí (české) politice největší nebezpečí od zkorumpovaných politiků. Největší nebezpečí jí dnes hrozí od „čestných miliardářů“ typu Andreje Babiše, Karla Janečka nebo Tomáše Chrenka.

PATRIK EICHLER

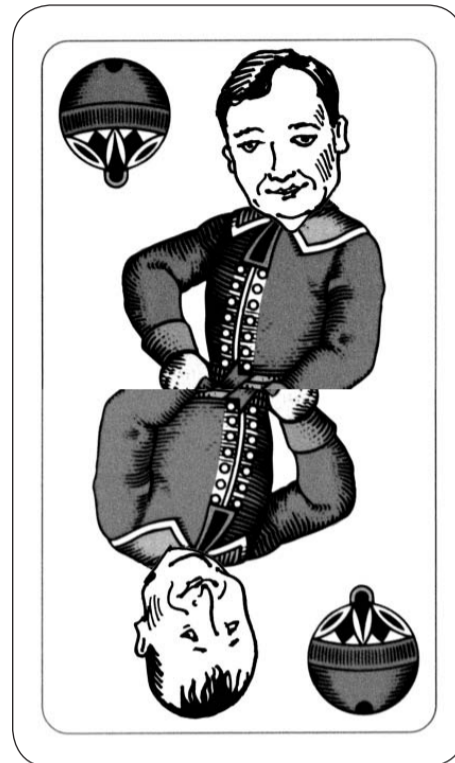
Seďm milionů českých korun v krabici od vína. Třicet milionů pod podlahou domu. Manipulace evropskými dotacemi. Zbraně. Středočeské Palermo.

Toto už třetí týden skáče z monitoru počítače i stránek novin na všechny lidi v České republice. Středočeský hejtman, stínový ministr zdravotnictví za ČSSD a zřejmě nejlepší řečník české Sněmovny David Rath byl zatčen. Podle policie k tomu došlo těsně po předání sedmimilionového úplatku. Ten měl být – zdá se z novinových zpráv – odměnou za manipulaci výběrového řízení na rekonstrukci zámku ve vesnici Buštěhrad (nedaleko světoznámých Lidic). David Rath se krátce po zatčení vzdal hejtmanské funkce i členství v ČSSD. Nejen jeho strana ho tlačí i k rezignaci na mandát poslance. David Rath je nyní ve vazební věznici a zdá se, že tam zůstane přinejmenším několik týdnů.

Případ Davida Ratha je výjimečný. Významný politik tu byl zadržen „přímo při činu“. Důkazy o korupci v politice i několik odsouzených politiků ale už v České republice máme. Naposledy byl za korumpování vlastních poslanců odsouzen faktický lídr pravice populistické strany Věci veřejné Vít Bárta. Senátor za ODS Alexandr Novák byl svého času coby starosta obžalován a po skončení mandátu zatím nepravomocně odsouzen za přijetí úplatku ve výši 43 milionů korun v případě prodeje akcií.

A pak je tu řada kauz, které jako potenciálně korupční popisují média. Ministr obrany Alexandr Vondra měl vědět o pětinašobném předražení zakázky na tlumočení v době české předsednictví EU. Zveřejněné tajné nahrávky svědčí o korupci v případě exministra životního prostředí Pavla Drobila. Z předražené přestavby pražské čistíčky odpadních vod měla jeho ODS inkasovat půl miliardy korun.

Pokud bude David Rath odsouzen, nebude tedy chybou v systému. Ukáže se, že byl



jeho funkční součástí, shodou okolností součástí dopadenou. Morální rozhořčení nad zlodějským politikem nebude na místě. Chyba je systémová a odstranit ji zřejmě lze jen systémovou změnou: transparentními účty pro financování volebních kampaní, výdajovými limity pro kampaně, zákazem předvolebních billboardů, které jsou zřejmě největšími pračkami nelegálních peněz, jež směřují do politiky. Změnou zákona, která by firmám zakázala politiku jakkoli financovat.

I když je to tváří v tvář zatčení Davida Ratha těžko vysvětlovat, nehrozí (české) politice největší nebezpečí od zkorumpovaných politiků. Největší nebezpečí jí dnes hrozí od „čestných miliardářů“ typu Andreje Babiše nebo Karla Janečka. Ti za svůj cíl prohlašují očistu státu od korupce. Chtějí, aby stát byl řízen manažery stejně jako jejich firmy. Vítězství těchto miliardářů by ovšem znamenalo konec liberálně demokratické politiky. Zatímco Davida

Ratha je coby politika za přijetí úplatku možné zatknout, libovolného miliardáře by coby ředitele firmy Česká/Slovenská republika zatknout nešlo. Trestejte někoho za to, že dostal ke mzdě prémii.

Co umějí podnikatelé v politice, to přitom ví Česká republika velmi dobře. Věci veřejné a jejich majitel Vít Bárta s sebou přinesli populismus, diletantství a destrukci důvěry v možnost vykonávat politiku jako ideologický program. David Rath tuto nedůvěru svým skandálními chováními prohloubil. Jako politik ji ale nezavinil. ČSSD s Rathovým zatčením neztrácí jen pár procent voličských preferencí. Ztrácí zřejmě jediného člověka schopného ideologicky i prakticky zabránit privatizaci českého zdravotnictví. Nejméně jeden miliardář na tuto kořist již čeká.

A protisystémové síly jako takové se mohou těšit, že mocensky nejsilnější z tradičních politických stran v českém prostředí riskuje v přímém přenosu svou budoucnost. Varováním nejen pro ČSSD, ale i pro veřejnost jako takovou je tu zkušenost Itálie a jméno bývalého předsedy Italské socialistické strany Bettino Craxiho. Ten je symbolem pro rozpad systému politického stranictví v Itálii v první polovině devadesátých let. Což zapříčinila rozsáhlá korupce a klientelismus spojený s fungováním a financováním politických stran. Craxiho životopis by měl být dnes nejen v Lidovém domě povinnou četbou. Pochopení toho, co se v první polovině devadesátých let odehrálo v Itálii, nás totiž může uchránit od dvaceti let s českým Berlusconiem, ať už by se jím stal kdokoli.

Zkrácená část tohoto textu věnovaná pouze reakci na zatčení Davida Ratha vyšla ve čtvrtek 17. května pod názvem „Hejtman vo vězení“ na komentářové straně bratislavského deníku Pravda.

Patrik Eichler (1984) je novinář, komentátor Deníku Referendum, pracuje v Masarykově demokratické akademii.

DVĚ GLOS Y

Dohra nepovedeného puče

Psalí jsme v KN 4/2012 o podivném pokusu o reorganizaci Ústavu výpočetní techniky MU v Brně, za nímž fakticky stál bývalý kvestor Jan Vitula, čelný představitel jihomoravské TOP 09. Rektor Masarykovy univerzity Mikuláš Bek vydal na základě podnětu Akademického senátu MU příkaz ke kontrolnímu šetření, z něhož nedávno vyplynulo, že došlo k závažnému porušování právních předpisů v průběhu reorganizace. Loutkový ředitel Rychnovský podal krátce poté výpověď. Jeho osoba ovšem není rozhodující, protože jej do funkce jmenoval a celou akci připravil Vitula. Její průběh se spíše podobal „nepřátelskému převzetí“ jedné firmy jinou firmou a došlo při ní k řadě nestandardních kroků, jež ohrožily funkčnost pracoviště. Ponižující jednání s pracovníky (nucené rychlé stěhování, měnění pracovních smluv) bylo na hraně, či v případě bývalé náměstkyně ředitele ústavu za hranou šikany. Naštěstí se ukázalo, že akademické prostředí je schopno se aktivizovat a uhájit demokratické způsoby při spravování akademického prostoru. Lze se domnívat, že podivně

manažerské a silové praktiky, které dnes už nezakrytě fungují ve zpolitizovaném prostředí a za nimiž stojí většinou privátní zájmy, měly vést i na MU k tomu, aby služby, jež univerzitě poskytuje její ústav, byly zadány externím dodavatelům. Navíc, oslabení ústavu, který přispívá k vynikajícímu renomé univerzity navenek, lze vnímat i jako pokus oslabit MU jako celek.

-jp-

Problém s apoštolý smíru

Projekt audiodramatu Rozeznění – Lidice 2012 vyvolal v poslední době odpor u lidických občanů – pamětníků a potomků přeživších. Sdružení Sonosféra, které projekt za více než tři miliony korun realizuje (viz www.rozeznění.cz), aby přiblížilo návštěvníkům Lidic atmosféru doby protektorátní, si proti sobě postavilo lidické občany nejen přijetím daru od Sudetoněmecké kanceláře v Praze, ale vůbec způsobem zpracování a jednání s místními lidmi, jichž se projekt dotýká více než návštěvníků. V otevřeném dopise všem zástupcům organizací, které zaštiťují a podporují Rozeznění – Lidice 2012,

Lidíci prohlásili, že je v něm „osud lidických občanů nemístným způsobem bagatelizován“, a trvají na tom, že na pietním místě by měla být prezentace, která onu pietu ctí. Žádají po tvůrčích přepracování dle konkrétních připomínek a vedle fiktivní roviny (reprezentované herci) i uvedení roviny autentické. Audiodrama mělo být slavnostně spuštěno 9. června, obec Lidice je nyní ale proti. Tvůrci na jednání prohlásili, že už vyčerpali finanční prostředky a že v díle provádět změny nebudou. Jejich přístup svědčí o jednom: Minulost se stává pro určité lidi byznysem, v němž hrají roli různé zájmy, ať už povrchní, či skryté. Pro současnost to však není dobré, neboť se relativizuje lidské utrpení a základní hodnoty. Některé věci se mají zkrátka ctít, a ne z nich pod pseudointelektuálními zdůvodněními těžit. Poznámka Tomáše Halíka z 5. května v článku *Lidice pobouřil příspěvek sudetských Němců* (www.praha.idnes.cz), že „tlak na vrácení daru Sudetoněmecké kanceláře je projevem naprostého nepochopení smyslu celého projektu a podřívá úmysl učinit z Lidic místo smíření, a nikoli dalšího potencování nacionální nenávisti“, je ostudně mimo kontext. Apoštolové za peníze jsou nevěrohodní.

-jp-

Recidiva „pedologické úchyvky“ po americku

Zdá se, že Češi se trvale nejsou s to poučit ani z vlastních, ani cizích chyb. Sovětská pedologie 30. let a nedávná americká testovací reforma ve školství mají mnoho společného, mezi jiným i to, že nás neminuly.

KAREL PLOCEK

Nedlouho po „vítězném Únoru“ jsme začali otrocky napodobovat sovětskou vědu, školství a kulturu. A protože v SSSR patřily v té době například psychologie, genetika a další vědy mezi „pavědy“, málem u nás došlo k dočasněmu zániku těchto oborů. V SSSR byla ve třicátých letech, stejně jako v tehdejší Československu, rozvíjena takzvaná pedologie nikoli jako věda o půdě, jak je pedologie definována dnes, ale jako věda o dítěti, která zkoumala dítě po stránce somatické, psychické a sociální.

Její psychologická část (psychologie jako společenská profesní kategorie byla tehdy ve stadiu svého zrodu!) se nespokojila s kritickým shromažďováním poznatkové základny, ale odvázně se pustila do hromadného „psychologického testování“ dětí školního věku a dospívajících. U první skupiny šlo vpsledku o závažná rozhodnutí o studijní perspektivě, u druhé skupiny o rozhodnutí o volbě povolání. Na základě pouhých testových výsledků (většinou šlo o testy nestandardizované v rámci komplexního psychologického vyšetření) pak docházelo ke třídění dětí ve školách. Neprováděli je ani odborní psychologové (psychologická diagnos-

praktikovanou pedologii v SSSR zakázal. My v současnosti kopírujeme vývoj amerického vzdělávání (dá-li se vůbec o vzdělávání hovořit) včetně jeho průvodního jevu, jímž je rovněž takzvané testování. O americké realitě pojednala přístupným způsobem na základě vlastní pedagogické i rodičovské zkušenosti Jana Bradley 21. listopadu 2011 na Britských listech v článku *Systém standardizovaných testů navrhovaný ministrem Dobešem se v americkém školství naprosto neosvědčil*. Rekapituluje zde vývoj, k němuž spějeme i my:

V 80. letech 20. století se začalo hovořit o krizi amerického vzdělání. Začaly se projevovat důsledky reformy z 60. a 70. let, které postupně měnily vzdělávací klima. Cílem reformy bylo vytvořit školní prostředí, které je příjemné, kde se žáci cítí dobře a sami rozhodují o tom, co se chtějí učit, kde učebnice nejsou důležité, stejně jako autorita učitele nebo jakákoliv pravidla. Žáci byli osvobozeni od nudného nabývání vědomostí a nudného matematického a gramatického drilu a přestal se klást důraz na výuku formování písmen a psaní. (...) Když se zjistilo, že v maturitních testech každý rok selhává stále více studentů a že narůstá funkční negramotnost

k absenci výuky předmětů a čítanek literatury mají děti chabou slovní zásobu, kterou se učí izolovaně. Protože úroveň slovní zásoby se testuje ve standardizovaných testech čtení, děti se učí definice neznámých slov, aniž by chápaly širší koncept a souvislosti...

Nezodpovědným prováděním testování, jež se mění z pouhého testování znalostí (které má určitou platnost z hlediska čistě didaktického a je doplňkem dalších způsobů zkoušení) na interpretaci kognitivních a dalších schopností žáků na školách (viz výklad o smyslu didaktických testů na stránkách Cermatu), se vrhá také těžký stín na psychologickou diagnostiku. Ta za posledního půlstoletí udělala sice velký pokrok, ale stále patří do rukou odborných psychologů a nelze ji provádět velkoplošně. U nás bohužel neexistuje zákon o psychologickém povolání, takže se psychologické diagnostické metody mohou dostávat do rukou odborně nedostatečně kvalifikovaným nebo i nekvalifikovaným lidem. Za toto neodpovědné zacházení s psychologickými metodami a na základě jejich výsledků pak za manipulaci s žáky či studenty nesou odpovědnost všichni, kdo se na něm podílejí.

Právní normy nejsou mravními normami, mohou tedy dokonce takovou manipulaci připustit. Ale důsledky této neodpovědnosti se dříve nebo později dostaví a dopadnou mimo jiné také na obor odborné psychologie. Laická veřejnost totiž přesně nerozlišuje mezi účelově konstruovanými didaktickými testy a psychologickými diagnostickými metodami, jež jsou rovněž jako testy nazývány. Proto je mi trapně při pohledu na akademické kolegy, kteří jsou ochotni se bez osobní i odborné odpovědnosti zapojit do těchto pseudovědeckých a pseudo odborných procesů ve školství. Činí-li tak psychologicky nevzdělaní pedagogové (pedagogika není vědou o psyché, je to normativní věda o cílech a metodách výchovy a vzdělávání), lze to vysvětlit jejich nedovzdělaností, nebo přímo odvážnou ignorancí. U lidí vydávajících se za psychology nelze najít pro tuto pokleslost žádnou omluvu.

Hypertrofované testování, které za obrovské sumy peněz nyní celoplošně a neosobně via internet realizuje Cermat pod vedením Pavla Zeleného, má nejen problematickou stránku odbornou (viz například články o nesprávném pojetí testování od odborníků: *Vysvědčení od Cermatu obsahuje chyby* Oldřicha Botlíka v MF Dnes ze 17. května či *Přepísknutá maturita* od Daniela Municha na jeho blogu na Aktuálně.cz ze dne 8. května, které jsou doplněny ministrovými omluvami za problematické testy), ale je pochybné i z hlediska psychologického. Neboť zjednodušeně řečeno – proti „objektivním“ testům stojí nepřehledná množina rozdílných jedinců (nikoli uniformních figurek), které odlišuje hned na začátku rozdílná psychická reakce na test (například intenzita trémy), nemluvě o dalších psychologických faktorech a osobnostních charakteristikách. Úhrnem řečeno: tato forma testování je jednou velkou a účelovou manipulací, která poškozuje mladou generaci a nemůže v podstatě nijak zásadně přispět k řešení problémů, před kterými se naše výchova a vzdělávání nachází.

Karel Plocek (1934) je psycholog a překladatel. Pracoval jako klinický psycholog a také v oblasti poradenství ve školství.



Všechno se dá změřit. Foto psychology.wikia.com

tika, která je syntézou znalostí celého oboru, stejně jako je jí lékařská diagnostika, tehdy neexistovala), ale naprostí laici. A tak se zaměřilo psychologické vyšetření, které je při legitimním provádění stejně složité jako vyšetření medicínské, za pouhé testování.

Psychometrie sama není ještě psychologická diagnostika, podobně jako v medicíně není ještě provedení laboratorního biochemického vyšetření nebo provedení CT či elektroencefalografu interní, ortopedickou nebo neurologickou diagnostikou. Naučím-li někoho měřit tonometrem krevní tlak, neznamená to ještě, že je kompetentní dělat depistáž, diagnózu, léčbu a prognózu hypertenzní choroby. Stejně je tomu s psychologickou diagnostikou. Naučit provádět „psychologické testy“ – tedy zadávat, administrovat, zapisovat výsledky a spočítat je – lze kohokoli gramotného, asi jako počítat krvinky v krevním obraze. Ale jako to druhé není hematologická či interní diagnostika, tak v prvním případě nejde o psychologickou diagnostiku. Tyto nástroje v rukou laiků mohou být velmi nebezpečné. A tak se v třicátých letech nadělalo praktikováním těchto psychologických testů, tehdy považovaných za „vědecké“, dosti neviditelných škod, které si někteří jedinci nesli s sebou po celý život.

Tuto nebezpečnost rozpoznal i takový geniální paranoik, jako byl J. V. Stalin, a testové

populace, byla vypracována odborná zpráva o národu v ohrožení (A Nation At Risk) a začalo se mluvit o nutnosti nápravy školství. Na začátku 21. století se prezident Bush rozhodl, že americké školství musí být reformováno, a podepsal klíčový zákon No Child Left Behind (Žádné dítě nesmí zůstat pozadu), který nařizuje povinné plošné testování všech žáků 3.–8. tříd. Původním účelem reformy bylo standardizovanou formou porovnávat školy, sledovat úroveň gramotnosti a nabytých vědomostí všech žáků.

Testová reforma naprosto změnila podstatu státního amerického vzdělávání. Standardizované testy se staly měřítkem kvality školy – a protože se testuje jen úroveň čtení a matematické vědomosti, žákům se nedostává skutečného vzdělání v ostatních předmětech. (...) Vzhledem k tomu, že úřady nejsou schopny vytvořit konkrétní osnovy k výuce samostatných předmětů, jsou standardizované testy čtení výhodným řešením ke zkoumání gramotnosti žáků, protože nároky na obecné vědomosti nejsou oficiálně dány a každý stát si vytváří vlastní vzdělávací osnovy, které jsou často jen velmi rétorické a obecné. Ve školách se učí především testová příprava, neučí se podrobně nebo do hloubky to, co se netestuje, tedy umění, literatura, vědecké předměty, případně tělesná výchova. (...) Vzhledem

ODPOSLECH

Seniorům vstříc

Na 38. schůzi Poslanecké sněmovny 4. května přednesl ministr práce a sociálních věcí Jaromír Drábek (TOP 09) vládní návrh zákona o důchodovém pojištění, jehož jádrem je „úprava mechanismu valorizace“, tedy ve skutečnosti snížení reálné výše důchodů. Cynické zdůvodnění návrhu od zpravodajky Gabriely Peckové (TOP 09), že se tomu seniori přizpůsobí, a jeho kritika proběhly tiskem. Na půdě Sněmovny nezbyvá v zápalu boje příliš prostoru na slovesné útvary, které by oplývaly nadhledem. Poslanec Robin Böhnisch (ČSSD) přesto přispěl zajímavou komparací výroků paní zpravodajky a aktérů klipu Přemluw bábu z roku 2010:

Martha Issová v klipu Přemluw bábu: „Kdybyste věděli, že můžete změnit osud týhle země, že navštívíte svoje prarodiče, zajeli byste za nimi? No, jasně že jo... Přemluw bábu!“
Paní zpravodajka Pecková: „At' se nám to líbí, nebo ne, úsporná opatření pocítí v tomto případě ve svých peněženkách seniori, ale oni se tomu přizpůsobí.“

Jiří Mádl v klipu Přemluw bábu: „Starý lidi trpěj totiž takzvanou selektivní pamětí. To znamená, že si pamatují jenom ty hezký věci.“
Pecková: „Já to vím, protože s nimi pracuji celý život.“

Issová: „My natáčíme tohle video, abysme vás přesvědčili, že se prostě máte sebrat, koupit si lístek na autobus nebo na vlak nebo nasednout do auta a rozjet se za svejma prarodičema nebo rodičema na venkov a přesvědčit je, že maj volit pravici. Nebo nějakou novou stranu – nějakou novou pravickou stranu.“

Pecková: „Když si pustíte televizi, uvidíte reklamu na pampersky proti inkontinenci, na lepidlo na zubní náhrady nebo v lepším případě na preparáty na kloubní chrupavku. Což je krásný signál našim dětem, na co jsme zredukovali život seniora.“ – „Nikdy jsem ještě v ordinaci neslyšela: Já už nechci žít, já už na to nemám! Ale velmi často slyším ve své ordinaci: Já už nechci žít, protože už nemám pro co, protože už nemám pro koho, protože překážím, protože mě nikdo nepotřebuje.“
Mádl: „Když nepomůže zdravý rozum, použijte nátlak. Pro prarodiče jsou jejich vnoučata to nejdůležitější na světě. Takže když budou volit pravici, dostanou od vás jednu návštěvu letos zdarma.“

Pecková: „Touží po uznání zkušeností a utvrzení, že jsou respektovanými členy této společnosti. Společnost se bude muset naučit vést se seniory dialog jako s partnerem, který něco nabízí a který něco zcela oprávněně žádá.“
Issová: „A když ne, no tak doufejme, že budou ještě nežijí, až přijedete.“

Pecková: „Ale co bychom měli umět všichni – naplnit jejich duši. Protože zdravý rozpočet bude málo, jestli nebude zdravá i společnost.“
Svatá pravda.

-jp-

Zdravý rozpočet
= zdravý duch!



Pokračování ze strany 1.

samožřejmě vypravit se v 90. letech do Albánie. Chtělo to opravdový zájem a kus odvahy. Země se dostala do pevnějších rukou až v prvním desetiletí 21. století a dnes platí za vcelku bezpečnou turistickou destinaci.

Do Albánie po dvaapadesáti letech

Věci se dějí, jako by je někdo řídil v plánu vyšším, než je horizont jedné lidské mysli. V létě loňského roku jsem pro Kulturní noviny při-

a přehledném úseku s přikázanou rychlostí 60 km v hodině naměřil našemu řidiči kilometrů 86. Rovná a dobře sjízdná silnice není v Albánii pravidlem, avšak měření na takovýchto sváděcích úsecích ano. Naštěstí se zde potvrdila pravdivost zpráv od přátel, že policie se snaží být korektní a vůči turistům vstřícná. Poté, co jsme na policistu doslova vylili své nadšení z toho, že jsme v Albánii a vytáhli i albánskou vlajku, zasmál se a řekl, ať si příště dáme pozor, a nechal nás jet dál.

kteřý vzniká rekonstrukcí historických budov, tiše stojí prázdné a chátrající kulturní středisko z Hodžovy éry. Na historické dlážděné ulici drobná paní ráno sbírá odpadky a odnáší je do kontejneru, zatímco o dvě stě metrů dále se na konci postranní uličky otevírá obrovská divoká rokle plná odpadků, které tam po léta volně házejí lidé z okolí. Vůbec systém nakládání s odpadem je pro celou zemi doposud nedořešenou záležitostí. V turisticky atraktivních zónách je však patrná snaha něco s tím udělat.

Pirátská vesnice

Vysoko nad jihoalbánským mořem, na skalnatém ostrohu, se vypínají lidská stavení. Od moře neviditelná, zjeví se teprve, když auto vyšplhá na jedničku hrbatou silničkou nějaký ten kilometr nahoru. Bílé úzké uličky charismatické obce Qeparo, původně prý staré pirátské osady, jsou liduprázdné. Sem tam proběhne dítě či projde osamělá kráva. Třeba jsou všichni schováni doma, myslím si. „Nejsou. Z původních 1370 obyvatel tu dnes žije jen sto. Skoro všichni odešli do Řecka za práci, zpět se vrátilo jen sedm rodin,“ říká mi sedmdesátník Jorgo. Sám je profesorem biologie a chemie, učil léta v Řecku a teď je tu na penzi. Stará se o krásně opravený pravoslavný kostel z roku 1796. „A kdo platil tu opravu, když tu nikdo nebydlí?“ ptám se. „To jsou peníze z Řecka. My máme svého popa v Řecku a bohoslužby sloužíme přes televizi.“ Jeden z mála opravených a zmodernizovaných domů je bar, který si tu otevřel sympatický čtyřicátník. Na rekonstrukci si vydělal jako fotbalista v Řecku.

Mám problémy se tu dorozumět, právě pro tu spřízněnost jižní Albánie s Řeckem. Na rozdíl od ostatní Albánie, kde mi účinně pomáhá má skromná italština a angličtina (hlavně u mladé generace), tady převládá vedle albánštiny řečtina. A tak když mne dívka jménem Eleni vyvede na skalnatou vyhlídku a paží udělá oblouk směrem k protějšímu svahu s klášterem a kostelem, z celého jejího vyprávění chápu jen to, že „poli antropi“ (řecky „mnoho lidí“) patří už minulosti.

Vlórské intermezzo

Prímořská Vlóra, místo kde byla před stolety po pádu turecké říše vyhlášena albánská nezávislost, je centrem „albánské Riviéry“. Je to poznat, přestože není ještě sezóna. Doprava je daleko rušnější než ve městech, která jsme doposud navštívili. I v atmosféře Vlory vnímáme určitou, na albánské poměry nezvyklou agresivitu. Chtěli jsme odbočit do vnitrozemských hor a najít nocleh v jedné z vesnic, které nám doporučila německá etnografka Meike Gutzweilerová (v nakladatelství Reise Know-How Verlag Rump právě vychází její nový průvodce Albánií, zaměřený na kulturu). Jenže jsme se ztratili. Vyznat se ve spleti velmi různorodých ulic a uliček bez patřičného značení je nad síly Středoevropana. „Kam jedete? Odkud jste? A ke komu jedete?“ to byly některé ze spršky otázek, které na nás vypálil taxikář, jehož jsme požádali o radu. „Za pět euro vás vyvedu z města. Máte s tím problém? Víte, co stojí benzín?“ – Když zmizel, rozhodli jsme se změnit směr naší trasy. Možná jsme byli příliš podezřívaví, ale nechtěli jsme se dostat někde pozdě večer do nastrčené situace. Je pravda, že Albánie posledních let je v zásadě pro turisty bezpečná, ale občas k okradení a přepadení dojde. Na naší ambasádě v Tiraně nedávno



Vivat Albánie! Zleva: lékař výpravy Jiří Rohel, Jaromír Nečas, režisér Břetislav Rychlík a cimbalista Jiří Petrů. Foto Jiří Plocek

pravoval k vydání texty albánské tlumočnice Kestriny Peza o beктаšské podobě islámu. S Kestrinou, která žije v Praze, jsem se seznámil skrze cestovatele Miroslava Náplavu. Ten se do Albánie doslova zamiloval a se svým partnerem Petrem Horkým zúročovali právě ze šest let návštěv Albánie v poutavé a inspirativní knize *Albánie, krása se špatnou pověstí* (Jota, Brno 2012). K tomu jsem zjistil, že dva ze členů našeho družstva, ekologové Mojmir Vlašín a Aleš Máchal, byli jedněmi z prvních a poslední se stále vracějících návštěvníků Albánie po uvolnění poměrů v první polovině 90. let. Vzápětí na ně navázal náš další člen Vilda Dvořák s netradiční cestovkou Kudrna. Pro ni se Albánie stala postupně jednou z pravidelných a klíčových destinací. Kudrnův průvodce Albánií (Brno 2006) patří k nejzajímavějším publikacím o této zemi, jež byly u nás vydány.

Když poté můj dlouholetý přítel a spolupracovník, legendární brněnský rozhlasový redaktor Jaromír Nečas, prohlásil počátkem letošního roku, že už ve svých téměř devadesáti letech na tomhle světě vlastně nemá co pohledávat, ale jedno přání by přece jenom měl – podívat se „ještě než pojedou do truhle“ do Albánie – vůbec jsem se nedivil. A nepodivil jsem se ani, když se pět blízkých Jaromírových přátel (včetně mne) rozhodlo mu přání k jeho devadesátinám splnit. Tohle rozhodnutí bylo natolik spontánní, že přebilo jednak obavy z možných zdravotních problémů našeho jubilanta (devadesát je přeci jenom devadesát...), z bezpečnosti při cestování do „země orlů“ a také komplikace s koordinací nabitých programů všech zúčastněných. 30. dubna jsme tedy vyjeli v celkovém počtu šesti, s přizvaným kamarádem řidičem.

Země zaslíbená

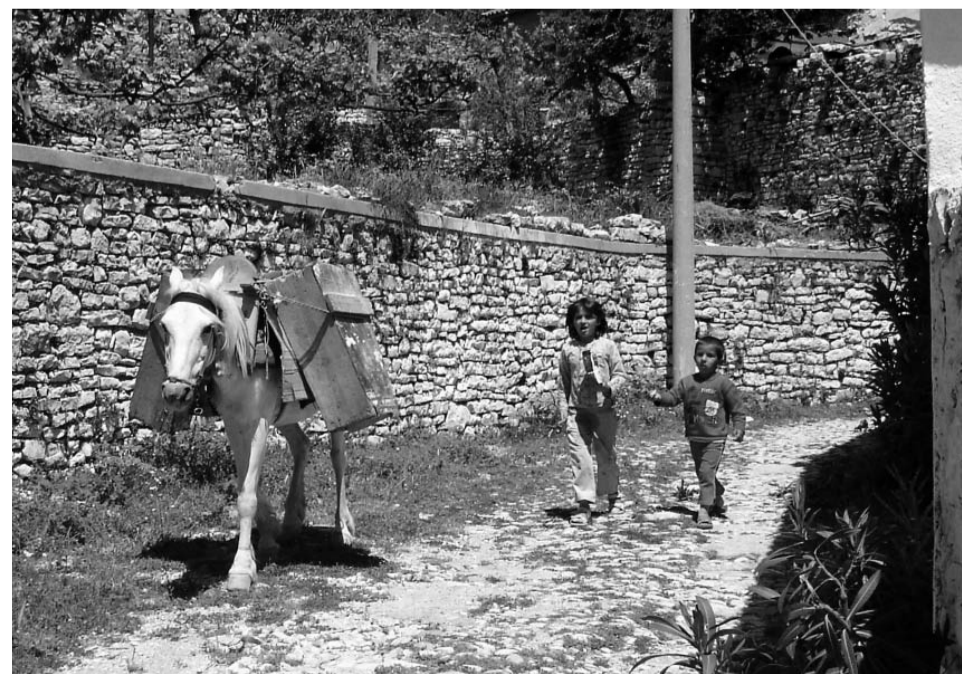
Na území Albánie jsme vstoupili z makedonské strany u jezera Ochrid. Naše euforie z dosažení cíle byla během 20 kilometrů zchlazena sprchou – policejním radarem, který na rovném

Z města Korça, kde byla v roce 1887 otevřena první škola, v níž se vyučovalo v albánštině, jsme se vydali do hor, do městečka Voskopoja. Ve výšce 1200 metrů nad mořem se rozkládá obec, která byla se svými více než třiceti tisíci obyvatel v první půli 18. století pod názvem Moschopoli po Istanbulu druhým největším městem Otomanské říše. Kvetoucí centrum aktivních obchodníků, propojujících Benátky a další evropská města s Istanbulem, bylo vydrancováno opakovanými nájezdy v druhé půli 18. století a z této pohromy se už nikdy nevzpamatovalo. V dnešní obci Voskopoja nalezneme ještě několik kostelů z původních dvaceti čtyř, stejně jako klášter a zbytky dalších staveb. V době rozkvětu tu byla vysoká škola (Akademie), tiskárna, dlažba v ulicích, a dokonce i podzemní kanalizace. Dnešním cílem obce je využít příznivého horského prostředí spolu se zbytky vzácných památek a přitáhnout turisty, protože v podstatě jiná větší možnost obživy kromě jednoduchého zemědělství tu není. „V zimě je tu několik měsíců snůh, a to až dva metry,“ řekl nám David, mladý muž, zaměstnanec obce v oblasti turistického ruchu a životního prostředí. Voskopoja je takové albánské Hornácko – místní pálenka rakija se totiž nevyrábí z vína, jako v jiných oblastech, ale z mirabelek, kterým se v této nadmořské výšce na rozdíl od vína daří.

Město Hodži a Kadarého

Dva nejslavnější rodáci, albánský komunistický vůdce Enver Hodža a světoznámý spisovatel Ismail Kadaré (v současnosti žijící ve Francii), patří mezi symboly jednoho z nejkrásnějších albánských měst, jímž je Gjirokastra. Šedé střechy z místního nalámaného kamene, stejně jako obrovský hrad mocného jihoalbánského vládce Ali Paši Tepelenského, vytvářejí impozantní dojem. Město odráží paradoxy i dynamiku současnosti. Hodžův rodný dům se proměnil v etnografické muzeum. Vedle soukromého hotelu,

Majitel malého bistra v historickém centru nám kromě své znalosti ruštiny imponoval i vstřícností. „Vy se zajímáte o lidovou hudbu? Gjirokastra je proslavená tradičními sbory (pozn. aut.: předharmonický vícehlasý projev – několik hlasů drží určité tóny a mezi nimi „klouže“ hlavní zpěvák; výsledek je neobyčejně působivý), mám je na CD.“ – „Tak nám je pustěte,“ žadoníme před půlnocí u vynikajícího salátu s tzatziky. „Ted' nemůžu,“ říká a mizí za pultem. Z reproduktorů vyhrává albánský městský pop, směs turecké, bulharské a další balkánské melodiky podpořená říznou rytmikou. Po půlnoci odchází z bistra skupina děvčat, která seděla v mezipatře uvnitř. A sotva poslední z nich vykročí na ulici, z reproduktorů se ozve důstojná zvuková hradba mužských hlasů a kuchař a majitel v jedné osobě vystrčí usměvavou tvář zpoza pultu: „Tak co, jak se vám to líbí?“



Qeparo, opuštěnými uličkami sem tam někdo projde. Foto Jiří Plocek



Nový supermarket v Erseke. Až budou další peníze, bude další patro. Foto Jiří Plocek

řešili případ turistů, které o všechno obral chlapík s kalašnikovem.

Nečekaná stopa v Beratu

Chemický inženýr Biçaku, důstojný šedesátník, spolupracuje s českými geology na sanacích znečištěných území v oblasti kolem krásného historického města Berat, v minulosti centra obchodníků a řemeslníků pracujících s kovy. Pan inženýr býval ředitelem jednoho státního ústavu a dnešní stav vnímá jako nepořádek. „Dnes je problém s úrovní vzdělání, vše se komercionalizuje. My jsme studovali proto, že jsme chtěli něco vědět. Ale dnes si za peníze můžete koupit i titul z univerzity. Třeba v Tiraně, kde se nedávno provalil skandál s jedním italským politikem.“ – Zeptal jsem se, jak je to v Beratu s náboženstvím. „Já jsem muslim, moje žena je křesťanka. Tolerujeme se.“ – „Ale za Hodžova režimu byla náboženství zakázána a svatyně zničeny nebo přeměněny ve sklady, nebo ne?“ – „Ano, ale lidé praktikovali svou víru tajně. Pamatuji si, jak nám na Velikonoce nosili sladkosti kamarádi křesťané a na oplátku jsme jindy nosili dárky my jim. Dnes se z jednotlivých náboženství stávají konkurenti. Nejdříve pravoslavní začali získávat lidi přes osvětu a poskytování vzdělání. Muslimové viděli, že musejí také něco podniknout, a tak začali provozovat školy, například s odborným počítačovým zaměřením, kde ale ovlivňují děti. Máme takový problém v rodině, jedno děvče začalo v takové škole studovat. Rodiče, kteří jsou křesťané, nic netušili, a jednou jim dcera přišla domů, že

chce chodit zahalená. Jak to řešit? Represi to přece nelze. – Já jsem muslim, ale tolerantní. Když jsem byl v Egyptě na vědecké konferenci a ta začala patnáctiminutovou modlitbou a ženy vědkyně celou dobu chodily zahalené, tak jsem si říkal, že to už je moc.“

Konverzace plynula dál, pan inženýr se zajímal o účel naší cesty, a když při vzpomínání na kulturní misi Jaromíra Nečase před dvapadesáti lety padlo jméno klavíristky Margarity Kristidhi, pravil: „Tu já znám osobně. To byla velká celebrita, First Lady of Tirana. Můžu vám s ní domluvit schůzku.“ – Slovo dalo slovo. Režisér Břetislav Rychlík, jeden z tahounů naší výpravy, navíc na českém velvyslanectví zjistil, že manžel paní Kristidhi, uznávaný filmový režisér Piro Milkani, byl po revoluci pět let velvyslancem v České republice. A tak se nová česká velvyslankyně Bronislava Tomášová rozhodla uspořádat setkání ve své rezidenci v Tiraně a pozvat i další albánskou společnost.

Neobyčejně milá sešlost, při níž si albánští hosté, kteří v šedesátých letech studovali v Praze, porouchali zahrát české lidové a semaforské písničky, měla nečekanou pointu. Pan Milkani z ničeho nic pravil Jaromíru Nečasovi: „Když tak poslouchám to vaše vzpomínání, tak vám musím říct, že jsem žárlivý muž. Kdybych tu měl teď nůž, musel bych vás zabít!“ – A Nečas opáčil: „Tak si poslužte!“ – Sáh do svého cestovního sotúrku a podal mu dvacetimetrou zálesáckou kudlu. Naštěstí to skončilo smíchem.



Voskopja. Jeden původních dvaceti čtyř kostelů. Foto Jiří Plocek

Albánské jádro

V Tiraně to skončilo smíchem, na severu Albánie by tomu ale tak být nemuselo. A to až do dnešních dnů. Krevní msta se odvíjí od několika způsobů provinění, jež jsou kodifikována ve středověkém zákoníku – *Kanunu Leka Dugakjina*. Mezi nimi je kromě vraždy i zneuctění ženy. Těch případů je doposud živých zhruba na tři tisíce a cesta k usmíření je těžká, ne-li nemožná, z mnoha důvodů. Zákaz krevní msty za Hodžova režimu znamenal současně také přerušení mechanismů, které dříve vedly k rozřešení situace. Kanun vychází ze způsobu

pojímání etiky a životních pravidel, která jsou hluboko zaryta v duších severních Albánců, zvláště pak horalů, a zdaleka se netýkají jenom mediálně atraktivní krevní msty.

Do jednoho z nejkrásnějších míst v Albánii, do Národního parku Thethi, nás z města Shkoder vyvezl svým džípem pětatřicátník Martini. Narodil se v jedné z těch vysoko položených horských vesnic, které bývají kvůli nepřístupným cestám a metrům napadaného sněhu i několik měsíců v roce zcela izolované. Hrdost obyvatel této oblasti, kteří jsou křesťanského vyznání, je neobyčejná. „Nás nepokořil nikdo, ani Turci, ani komunisté. Tahle země nám patří,“ řekl mi pevným a klidným hlasem. Pochází z deseti dětí, jeho bratr má ve Shkoderu restauraci s ubytováním, on sám studoval jazyky a práva a teď by si rád otevřel agenturu, která bude zprostředkovávat turistům výlety za zajímavostmi oblasti Thethi. „Jediná cesta pro nás je Evropa. Ale musí to být společenství, kde vládne vzájemný respekt.“ – Seděli jsme právě na břehu horské řeky, nad námi zasněžené dvoutisícovky. „To je nádhera, že? A umíš si představit, že by to dostal do rukou někdo jiný než my? Nějací developéři a komerce?“ – „Ale, jak tomu chceš zabránit, univerzální principy svobody podnikání, které platí v EU, přece nemůžeš obejít.“ – „Podívej, já tu mám svůj kus země, která mi patří. Já ji neprodám. Nikdo ji neprodá. A když už bude muset, tak tu platí Kanun. Musí ji nabídnout svým nejbližším příbuzným. A ti ji také neprodají. Kanun je víc než peníze. Unie bude muset respektovat naše zákony.“

Nu, uvidíme, říkal jsem si, zatímco jsme překračovali hranici z Albánie do Černé Hory. Přeju vám to. Když jsme se pak cestou zastavili u jedné z benzínek, uvědomil jsem si, že z reproduktorů slyším anglicky zpívanou pop music, zatímco v Albánii v obchodech, kavárnách, na benzínkách rezonovaly výhradně domácí populáry. Nebo se mi to jen zdálo?



Dovedeš si představit, že by to tu získal někdo cizí? Národní park Thethi. Foto Jiří Plocek

Civilizace

Známý rakouský spisovatel Robert Musil, jehož sedmdesáté výročí úmrtí jsme si nedávno připomínali (15. dubna), byl i pronikavým politicko-společenským glosátorem. Následující text z 11. března 1925 je aktuální stále. Neboť převod lidského života na peněžní rovnici „má dáti, dal“ není výmyslem neoliberalních technokratů posledního půlstoletí.

ROBERT MUSIL

Jistého francouzského senátora, který měl za ministerského předsedy Poincarého na starosti ve finančním výboru pařížské komory zpravodajství o výdajích na zbrojení, usvědčili, že bral od Poláků a Rumunů „procenta“: z třípytných ozbrojených sil spadlo několik šupinek do jeho kapes, zatímco jim stál bok po boku.

Považuji to za pěkný příklad evropské civilizace. Mám radost, že Poincaré tenkrát prosadil nejen úvěry, které mu ten muž navrhoval, nýbrž ještě navíc jeden zvlášť pro Jugoslávii. Neboť to už zase hranici s přímostí a otevřeností. Každé dítě ví, že Bůh dnes už není s nejsilnějšími batalióny, ale s velkými bankami; pokud jsou však batalióny pouze papírem zbrojního průmyslu, je zdravé brát z nich procenta a mělo by se s nimi brzy obchodovat i na burze.

Co tomu brání, je jen jakýsi zbytek evropské romantiky. Velké národy vystupují raději jako lupiči než jako zloději; svírají pěst,

aby skryly zlodějské prsty, a je zapotřebí doprovodit to hezkými řečmi. Proto poděkujeme jaksepatří tomuto senátorovi, který se vzdal tak příkladným způsobem lupičského naparování a jako poctivý zloděj se nechal tak řečeno odhalit jako pomník, aniž by se hnul z místa. Takový příklad se musí prosadit. V Paříži je prý dnes už například možné si koupit určité divadelní kritiky, u nás se člověk s nimi ještě musí přátelit, což je často mnohem nepříjemnější. Že lékaři, právní zástupci, duchovní a žurnalisté poskytují pomoc jen tomu, kdo je platí, se považuje u nás za samozřejmost; kdo si chtěl však získat senátora (až donedávna, teď se zdá, že konečně nastoupila změna), musel prokázat tu či onu službu dvaceti lidem, aby ho ten dvacátý doporučil tomuto pro svou osobu nezištnému muži. Nevím, zda s poctivostí nejdál dojdeš, ale naběháš se hodně a je to nepohodlné oběživo. A zatímco u nás pořád ještě ve většině věcí vládne zaostalý směnný obchod, zdá

se, že se jinde už prosadil naprostý morální peněžní styk.

Jen se ovšem nesmíme mýlit a myslet si, že válka a lidská podlost mohou skončit, dokud se tento styk neprosadí zcela a bez výjimky v soukromém, stejně jako ve veřejném životě. Psi na to mají výborný nos, ale my lidé se mýjíme a nedokážeme jeden druhého poznat. Máme ještě naprosto neuspořádanou a divokou cenotvorbu pro to, co chceme, a ti, kdo nás potřebují, mohou nás najít právě tak málo jako knihy bez katalogu. V ryzím peněžním věku se staneme číselnými systémy a budeme nešťastní. Samohybnými čísly, jak o tom snili Pythagoras a Platon.

Z němčiny přeložil ROMAN KOPŘIVA.

Překladatel je germanista na FF MU a vědecký spolupracovník Rakouské knihovny při Moravské zemské knihovně v Brně.



Robert Musil (1880–1942).

Repro www.anabase-en.blogspot.com

Sedmá navštívenka z Ameriky

Prinášíme další ze série krátkých reflexí o Americe od našeho autora, který se vypravil do Spojených států amerických na výzkumnou stáž.

RADIM ŠÍP

Když jsem poprvé psal svému vzdálenému příteli a žádal ho o konzultace „ve věci Amerika“, odepsal: „Milý příteli, škoda, že Vám nemůžu ukázat tu moji, lepší Ameriku. Musíte víc cestovat. Jste na Jihu.“ Dvě stě kilometrů pod Chicagem? Na Jihu? Jakmile se mi po měsíci rozsvítilo, svěřil jsem se svému kolegovi z Deweyho centra. „Se mnou se baví pouze afričtí studenti“, odpověděl lakonicky. „Jo, těm se nestaly takové věci jako Afroameričanům.“ Dál jsem zatvrzele zdravil své sousedy Afroameričany. Provázelo mě jejich podezíravé, zamračené, basbarytonové: „What's up, broth?“

Rasismus nejsou nechutná anonymní slova na blozích a ve Vandasových ústech. Rasismus je zařaný do vystrašených hlav bílých a černých, Čechů a Romů. Rasismus je styl zaknutého humoru, úzkostí zúženého nahlížení světa. Rasismus je udržován korupcí, které se dopouštíme denně. Když posloucháme s ostatními chlapácké vtípy o cikánech. Když neřekneme hloupé brunetce, která se směje, že málem přejela autem cikánku, aby raději kušovala. V bílých i černých mozcích stále žijí příběhy ponižení a nenávisti.

„Představ si rodinu bílého plantážníka, která zamyká dům,“ vysvětloval mi kolega z Centra deweyovských studií, „ukotvuje okenice, muž i žena spí s puškou pod peřinou, protože přichází noc a ze zahrady se ozývá divoký zpěv desítek a desítek černých otroků. Kdykoli mohou vrazit dovnitř, zabít děti, znásilnit ženu, rozříznout jí břicho před tvýma očima. Na takových příbězích vyrostli naši rodiče. A vlastně i my.“ Díval jsem se do jeho očí a nepochyboval jsem o tom. Stejně jako jsem nepochyboval o černošských

příbězích čtyřsetleté beznaděje, lynčování a smrti.

Když jsem vyslovil přání, aby se mnou můj americký kolega filosof zajel do saintlouiského černošského ghetta, jednoho z nejproslulejších v USA, jeho manželka na mě vytřeštila oči. Kolega mi ukázal internetovou mapu vražd – v ghettu se to hemžilo červenými puntíky s daty. Poslední vražda byla stará dva dny. Přesto jsem ho tam bez souhlasu manželky donutil vjet. Bylo krásné slunečné počasí, prázdné ulice, hloučky barevně oblečených statných černochoů a černošek se sem tam vracely z nedělní mše – v jejich chůzi byl rytmus afrických písní. Jiné hloučky se vyhřívaly na umělohmotných židličkách před domy. Bída nebyla tak stíněná jako v Chánově,

Amerika je země prostoru. Ale polorozpadlé, vybydlené domy vyprávěly podobné příběhy zoufalství, bídy a beznaděje. Kolega vyhlížel mladé černé rabiáty s bambítkami v rukou, ale žádní se neukázali.

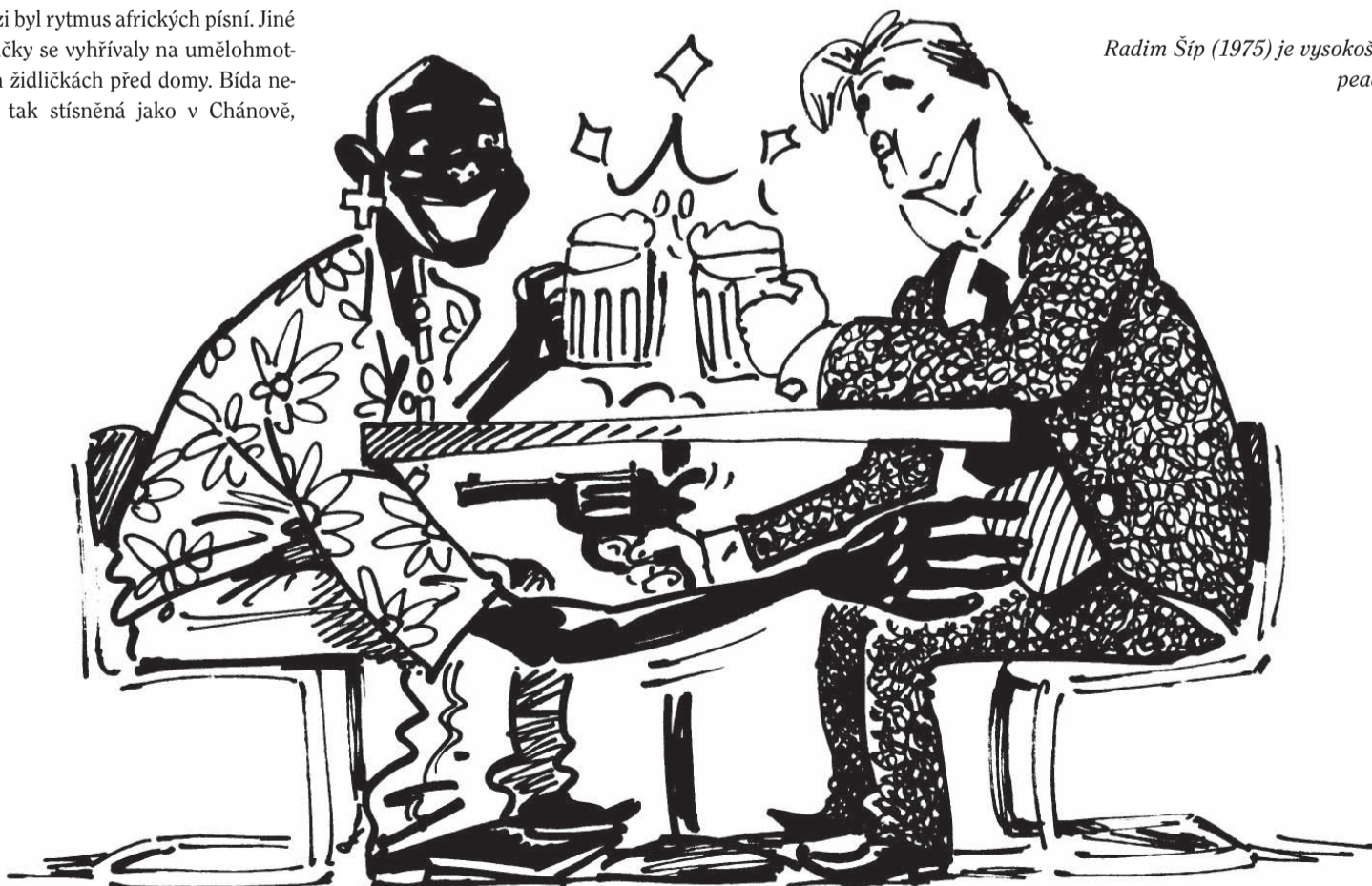
A já se musel náhle smát, protože jsem si vzpomněl, jak mě kdysi v Brně na Cejlu přepadli dva romští mladíci, chtěli mě zbit a vytáhli nůž, ale já se choval tak nestandardně – smál se a objímal je – že byli nakonec zcela zmatení a utekli. Tak mi uprostřed jednoho z nejubožejších amerických ghatt došlo,

co měl Cornel West na mysli větou: „Nejdůležitější je láska a odvaha.“ Strach utváří ghetta, ghetta posilují nenávist a nenávist znásobuje strach. Tehdy na Cejlu mi ovšem odvahy vyplavoval do krve vypitý alkohol. Jenže odvaha neznamena, že nás v ghettu mladíci napumpování nepostizitelným vztekem nezabijí. Co by však byla Amerika bez odvahy Lincolna, Luthera Kinga a Cornela Westa. Amerika by bez odvahy nebyla.

Když jsem v Chicagu ve dvě hodiny ráno v čínské restauraci

kraji řecké čtvrti dojedl svoji pozdní večeři, všiml jsem si jak většina mladých černochoů a černošek zmizela v druhé místnosti. Vešel jsem za nimi a zůstal jako opařený. Z jejich úst se valily proudy afro-americké angličtiny provázané rytmy blues a rapu. Vzrušením se mi zalézaly oči. „Co se to tu děje?“ „Bratře, sjeli jsme se zdaleka, abysme se připravili na street poetry.“ Náhle mi bylo jasné, že mi už nikdy nebude stačit uniformita vystrašených mozků. Že se v Brně budu muset občas projít po Cejlu, abych hledal mezi Romy jejich Luthera Kinga a B. B. Kinga. A především naši společnou odvahou.

Radim Šíp (1975) je vysokoškolský pedagog.



Netradiční Typltova audiokniha

Není asi divu, že Jaromír Typlt, neúnavně hledající možnosti mezioborových přesahů literatury, sáhl také po stále oblíbenějším zvukovém médiu. Zpracováním v audioknize získává text další rozměr.

ZDENĚK MITÁČEK

Vydavatelství audioknih Tympanum, patříci mezi několik málo skutečně profesionálně pracujících firem v tomto oboru u nás, uvedlo letos na jaře na trh nahrávku povídky Jaromíra Typlta *Michal přes noc*. Text původně vyšel před pěti lety v knize *Stisk*. Jedná se o příběh herce Michala, který se snaží upřesnit si svoji roli při natáčení filmu o alchymii, připravovaném režisérem Měškem. Obě hlavní postavy příběhu vedou dialog, polemizují spolu přímo i na dálku v různých gestech, výzvách a situacích úmyslně i neúmyslně připravovaných, které herec Michal komentuje ve svých úvahách. V textu se střídají verše a próza. Text je rozvržen do pěti kapitol, které se opakovaně nazývají Scénář/režie a Střih. Nahrávka čtená hercem Pražského komorního divadla Martinem Fingerem je přerušována „starou páskou“ z autorova archivu. Podíl na finální podobě audioknihy má zvukový designér slovesné umělecké tvorby Ladislav Železný.

Otázka, která posluchače bezděčně napadne hned s úvodními slovy nahrávky, proč se autor vlastně věnuje právě alchymii, zůstává v podstatě nevysvětlena. Jednou z odpovědí, které se při vnímání tohoto textu nabízejí, je, že alchymie je pro něj předobrazem transformace; proměny slibující přeměnit suť, hlušinu, v cosi jiného a lepšího. Jenže takový obraz je současně něčím iluzorním, snahou vrátit čas nebo snad lépe řečeno obrátit tok času, protože hlušina je přece to, z čehož již bylo to podstatné vytěženo. Jaromír Typlt si všímá námětu, který jako by byl jednou z málo rozpoznávaných důležitých okolností naší současnosti. Žijeme ve světě zavaleném hlušinou vytěžených

témat, pozůstatky otázek, přívalem tvorby opakující již použitá schémata. Ptá se, k čemu má ta hlušina vlastně být a zda je možné s tím něco udělat.

Tvárnou hmotou jako by byl v tomto příběhu rovněž samotný herec Michal, pomyslný lidský materiál v Měškových plánech. Element, jehož význam je potvrzován až soustředěním se na danou roli, oproštěním se od všeho vedlejšího a koncentrací na to, co má pro diváky představovat. Sebereflexe herce Michala je reflexí autorské myslí, která váhá, jaké téma má na sebe vzít a jak je zpracovat.

Příběhem se prolíná téma obtížné komunikace herce Michala s režisérem Měškem, člověkem o čtyřicet let starším, který je pro herce jakýmsi idolem. Jde o setkání dvou rozdílných světů: Michala jako mladého vizionáře, který se teprve připravuje na své životní role, a zkušeného režiséra Měška, který spíše jen opakuje to, v čem už byl jednou úspěšný. Jako by to byl jakýsi sen o literární autoritě šedesátých let, o vzorech, na které je současné autorské generaci dáno navazovat.

Příběh skrytý v textu Michal přes noc se odehrává na rovině symbolické, alegorické, námět je jaksi otevřenější, než je v dnešní próze zvykem. Téma herectví je alegorií učení se, dráhy vzhůru, k lepší úrovni dovedností. Tuto cestu v příběhu symbolizuje obraz schodů. Michal ujde podstatný kus cesty, která by se ve svém výsledku zdála zbytečná, jelikož jej režisér Měšek nakonec do svého filmu neobsadí. To je další příležitost k sebereflexi mladého herce. Stává se promítacím plátnem mnoha obdobných situací z běžného života, situací nejrozumnějšího usilování a zklamání. Současně



Jaromír Typlt čte na staveništi lyžařského areálu ve Veselí u Liberce, jaro 2008. Foto Apolena Typltová

však jde o cestu prohloubení vlastní životní zkušenosti a poznání. Je členem režisérského štábu, bez přidělené role, avšak s otevřenou budoucností. V audioknize Michal přes noc se podařilo zachytit neobvyklou atmosféru příběhu, který není jednoduché rozšířovat. Zároveň ovšem není příběhem, který by se omrzl při jednom poslechnutí.

Jaromír Typlt: *Michal přes noc*, audiokniha. Čtou Martin Finger a Jaromír Typlt, režie Dimitrij Budík, zvuk Ladislav Železný a Martin Kusák. Nakladatelství Tympanum 2012, 44 minut.

Zdeněk Mitáček (1970) je psycholog a publicista.

Od sebe až k v(d)ěčnosti

Nad Nalomenou, básnickou prvotinou Wandy Heinrichové (1968).

SVĚTLANA KOPŘIVOVÁ

Na jakou, nebo na co a taky jakou. Mnohoznačným a dosti rafinovaným názvem slibuje sbírka Wandy Heinrichové chválu lomů a zlomů, a že v ní je přes co se lámat, tedy hrany. Nalomenou zní jako na shledanou, anebo třeba na schovávanou. Slibuje hru, se slovy. A ještě nalomenou – ale kdo je onou nalomenou? Žena? Ruka?

Původem slovenská básnířka, která má ale češtinu pod kůží, je redaktorkou časopisu Tvar a překladatelkou německé poezie. Básně pro svou prvotinu, jež vyšla v příznačně nazvané edici Ouvertury nakladatelství Literární salon, sbírala sedm let. Jsou to útržky toho, co viděla, vnímala, cítila, zachycení okamžiků, zhluboka prožitých. Je-li čas odrazem přesnosti, vycizelovanosti, zralosti, pak je víc než dobře, že první sbírka vychází Heinrichové ve zralém věku a po čase dlouhého sběru.

Otevřením knihy jsme pomyslně vlozeni ihned na hranu, do místa zlomu, do místa chvění – dolomí, či nedolomí? Text psaný téměř výhradně malými písmeny (jen u jmen je velké písmeno třeba cítit) je proudem, přepádávajícím přes okraje veršů, neustále a prudce, někdy tak prudce, že se až slovo musí rozdělit, zlomit, snad aby neprasklo. Tak jako cokoli nalomeného má dva konce, i slova

v básních jsou vázána na dvě strany – k slovu předchozímu i následujícímu: „v mžení vynořují tragické bytosti / hlavy z vody natahují ruce k stéblu / k mému nalomenému pohledu nutně / nechtějí být zachráněny na rtech mi vi- / sí nahluclých vrchní v nehybném výrazu / anglického sluhy...“

Heinrichová tak kreslí proměnlivé, mnohosečné obrazy – hluboké, propracované, někdy zvláště temné, nebo spíš tmavé, zároveň tak barvitě, a nikoli deprimující. Tepající mezi pohledem až k horizontu a detailem přímo před očima. Zešíroka až k sobě a zase zpátky, „drápkem zraku se chytám světa“. A po cestě zkouší, co snese slovo – zaum, klišé, patos, tady ještě není a tady už ano? Někde škobrtne, ale to je riziko pohybu v lomu, kam umísťuje spravedlivě jak čtenáře, tak sebe, a kde to někdy může být značně kluzké: „tečeme do lastur / mlžná mlží těla / šedý šlem“.

Nejsilnější místa sbírky jsou ale právě ta, kde v křehkosti, nalomenosti ženské „já“ nachází sebe samu. Nedotýkanou, s „hlavou na vlastním rameni“, cítící město jako sebe a sebe jako město („tramvaje / moje noční sestry / po kouskách / mě odvázejí / do hloubi / města“), zjitřenou, bojící se, vztahující se, podivující se – nad světem. Přítomnost onoho „já“ je silná, ale nenápadná, bez stěžováním si nebo výčitek komukoli, bez zbytečného

hulákání, bez onoho „furt jenom já“, jak o sebestřednosti kriticky zpívá busker Jakub Čermák. „Já“ je křehkým, ale pevným bodem sbírky. Nalomenou třtinou?

Když se třtina nalomí, zůstává spojená tuhými vlákny. Zlomit ji úplně, dolomit, nejde tak snadno, aniž by si člověk pořezal ruce.

„Nalomenou třtinu nedolomit,“ spojí se názvy tří oddílů pečlivě komponované sbírky. A Heinrichová je opatrná a skutečně nedolomí – ani sebe, ani třtinu, ani čtenáře. Motiv nalomenosti je využit až do poslední kapky, ale zůstanem nepolámaní.

Stejně jako osobní příběhu, vlastní vztahy skrývá básnířka pod povrch a nevykřikuje je nahlas (ačkoli o nich mluví dosti otevřeně), ani víra, k níž odkazuje biblický citát, tu není tematizována explicitně. Velká slova jsou naroven s malými, tak jako svět a „já“, tak jako věčnost a vděčnost: „ochromující vděčnost za tvou noční blízkost / prší (vděčnost za stříska z vlnitého plechu) / jen rameno neznámého v tlačnici / na zastávce zahání pochybnost o možnosti doteku / vděčnost za báseň co se k ránu bezprizorně motá v ložnici / za její bosé nohy / okolní chlad nic nežádá / proniká námi nezištně učí věčnosti“.

Wanda Heinrichová: *Nalomenou*. Literární salon, Praha 2011.

POEZIE

PIOTR ŻARCZYŃSKI

POTULNÝ PES

*Předběhl mě
běžel po chodníku
velmi se bál
aut*

*viděl jsem ho potom
jak ležel vprostředku jízdní dráhy
a vítr si hrál s jeho dlouhou srstí*

*kolikrát ještě
se budu dívat
do jeho skelných očí*

EDMUND

*Vytesaný z kořene jalovce
s andělem strážným při boku
rozdává prchavé úsměvy
ponechává na cestě kresbu
kterou nikdo
ze stop lidsky nevezme*

*a teplo takové
že dotyk se vytrácí
a jasu tolik
že vystačí pro jiné*

*stále více rozpjatý na holích
stále více vzdálený
stále vážnější*

BEZDOMOVČŮV ANĐEL STRÁŽNÝ

*Je šedivý jak divoký holub
má oči matky
a její starostlivé ruce*

*zahuje křídlem
spící uzlík těla
odhrnuje z čela
slepený pramen vlasů*

*jednou pod světlem žárovky
smáli se a prohlíželi své dlaně
ty andělské a ty bezdomovecké*

*byly sněhobílé jako oplátek
pod měsíčky špinavých nehtů*

JINÉ HLEDÁNÍ SVATÉHO FRANTIŠKA

*Matce
ukazoval
jím odkryté poklady*

*z hluboké kapsy
pomalu vytahoval
studené a slizké malachity žab
delikátně odstrkovaly dlaně
svýma dlouhýma půvabnýma nohama*

*přinesl
krabičku přikrytou gázou
v níž chodila
zelená krása sarančete*

*zasunul zásuvku
krabičky od zápalek
a nadcházela noc
pod aksamitovými křídly tmy*

*věděla
že zanese své živé objevy
tam odkud je vzal
a že znovu ji pozve
do světa menších bratří*

Přeložil FRANTIŠEK VŠETIČKA.

Piotr Żarczyński (1954) je polský básník, autor básnických sbírek *Křídla anděla* a *Lyrická zájmena*.

Dát za pravdu svému příběhu?

Vladimír Mikeš navázal na Kafkovu poetiku s odstupem půl století. Jeho kniha nyní poprvé vychází se zpožděním dalších padesáti let. Jak se to na jejím vyznění podepsalo?

JAN ŠTOLBA

Dnes by možná Vladimír Mikeš (1927), přední český romanista a dantovský překladatel, ale také „tajný“ básník a prozaik, napsal svůj román *Škodlivý prostor* jinak. Ale nebyla by to škoda? Škodlivý prostor vznikl v letech 1963 až 1968 a svým otevřeně kafkovským stylem připomene vlnu obnoveného, či konečně probuzeného zájmu o Franze Kafku. V letech památné liblické konference, kdy objevování Kafky bylo jedním ze synonym tehdejšího politického „tání“, se mohlo zdát, že podobná kafiáda skýtá všelijaké možnosti. Dnes tento styl vnímáme spíš jako omezení. Každopádně se ale Mikeš šťastně vyhnul jakékoli módnosti, snad tím, že se neuchýlil do vyložené intelektuálské, přehnaně enigmatické roviny, ale vybral si z Kafky spíš robustnější, komičtější linii a bez rozpaků a zcela patřičně Kafku přesadil do fádního, pomačkaného socialismu tehdejších let. Mikešův „popis zápasu“ dvou mladých manželů s nově zřízenou samoobsluhou v přízemí, s klapotem dveří provozovny a „hryzáním“ skladištních aparatur ve zdi působí pomalu jako hřejivá kafkovská parodie. Je to „Kafka z konzumu“, vražený sice do nemožně všedních, umolousaných kulís, přesto neztrácející nic na přízračnosti a zneklidnění.

Území komického podobenství

Jde o zajímavý posun. Kafkovy tísnivé vize vznikaly na počátku minulého století, v době, již dnes nostalgicky vnímáme jako éru ztraceného řádu a upjaté snad, leč v mnohém kouzelné noblesy. Doba, na niž Mikeš kafkovský styl aplikoval, je docela opačná. Je to doba-neřád, čas malosti, přizemnosti, rozpadu lidských vztahů, zmírání všeho vznešeného. Trapné realitě Mikešova románu vidíme až do žaludku, dobře

víme, že vzdálená „ředitelství“, kde se hrdinové románu snaží domoci spravedlivé nápravy, tentokrát neskrývají žádná transcendentální tajemství. Z až příliš familiérních kulís, jako je banální provoz samoobsluhy, úřední šlendrián, fronty nakupujících ženštin či pokoutní výměna bytu, se sotva dá vykouzlit něco mysteriózního. Přesto právě sem naplná román svou kafkovsky zkoumavou, drobnohlednou energií; odsud pak čerpá své napětí a „nepatřičný“ půvab. Próza neustále balancuje mezi „topornou“ komikou a nevysvětlitelným, tragickým steskem, mezi vzmachem k zásadnímu činu – a vyprázdněním, jež se za všemi snahami, lidskými vztahy a vůbec za uspořádáním života prostírá. Mikešova socialistická verze Kafky působí specifickou atmosférou, dýchá spíš podivně nebolestným, usmoleným zmarem a lítostí než pravou existenciální tísní.

Pozor ale: Mikešův román se pečlivě vyhýbá jakýmkoli konkrétním znakům socialistické éry, je pečlivě vytržen z reálného času a místa. Bezejmenná země a město, v nichž se příběh odehrává, sice zřetelně připomínají Československo a šedivou Prahu těch let, přesto se neustále pohybujeme v abstraktním prostoru, jenž se daleko nejvíc nabízí co území *podobnosti*. Je v tom kus rafinovanosti: pomocí vytříbeného opisu a jemné dekonkretizace nabývají banální detaily, přízemní okolnosti a důvěrně známé principy snově příznačných rysů. O ubohých, lepkavých věcech socialismu se nám tentokrát zdá divný sen.

Škodlivý prostor se celý točí okolo jediné všední patálie. Kterak se domoci toho, aby se dveře za každým zákazníkem samoobsluhy zavřely bez hluku, a ne s prasknutím, jak je tomu dosud, aby jakési motory či aparatury ve skladu přestaly bušit do zdi a dopřály tak nájemníkům klid a noční spánek. Na bezmála



Samoobsluha je místo tajemné a mocné. Foto www.milosforman.com

třech stech stranách se rozvíjí komický souboj se zarputilým vedoucím samoobsluhy Janečkem, úředníkem Valšubou, sídlícím na nedosažitelném ředitelství, kuji se pikle, dlouze se sní o kousku podešve, jež by přece stačilo vsunout mezi kovový rám a dveře, později se proniká do tajů nevyzpytatelné sítě bytových výměn. Mikeš zde otevřeně vplouvá do klasickeho pohledu na svět: dřív, než je vůbec možno začít se životem, je nutno napravit počáteční chybu, osudovou závadu. Tato náprava je však v nedohlednu, tedy v podstatě nemožná. Svět je absurdní, sám život sestává jen z nekonečného úsilí o vytvoření *podmínek* k životu. Nicotné překážky jsou povýšeny na alfu a omegu žití. Mikešův román nevyhnutelně rozeznává typické kafkovské otázky: Do jaké míry jsme pány svého osudu? Do jaké míry podléháme nějaké vyšší moci? Je iracionalita individuálního osudu dílem iracionality celé společnosti? Je nesmyslnost lidského pachtění věčnou metaforou absurdity světa vůbec? V boji s hloupou samoobsluhou se utkáme se společenskou mašinerií – anebo s přízračným principem všehomíru?

Ovšemže tušíme, že otázky nemají odpovědi. Na Mikešově románu je důležité, že otázky sice vzdáleně rozeznává, avšak zároveň je jemně a plynule vplétá mezi další detaily, komické, ale i docela tklivé, takže text nevyznívá přísně či apodikticky, ale spíš měkce, někdy až rozverně či přívětivým způsobem ztřeštěně, a zároveň je prochnut zvláštní posmutnělostí, důvěrnou lidskostí.

Modlit se modlitbou kamene

Ačkoliv na nás román zapůsobí čistým, zřetelným a jakoby jednotným stylem, při bližším pohledu si všimáme, že Mikeš ve skutečnosti využívá nejrůznějších poloh a fines. Jako doma je v typicky kafkovském „suchém“ rozboru eventualit a (ne)možností. Tuto analýzu zároveň rád, ostatně jako Kafka sám, potměšile dovádí ad absurdum. Vzápětí je však schopn protnout odtažitý text snově nepřístupnou, vpravdě ale patřičnou vulgárností: „Předstoupit před Janečka a říct hovno, Janečku, jste sráči s tím Valšubou...“ Sama groteskní jména, Valšuba či Šultét (upomínající na Šubala z Kafkova *Topiče*), by vystačila na malou studii. Mikeš dovede postihnout jediné drobné gesto jak v jeho psychologické, tak i společensky archetypální hloubce, třeba když vedoucí Janeček pokýve hlavou „zpola s uspokojením, zpola káravě“. Mikeš s oblibou vytváří ambivalentní tušení a nálady, nanáší protichůdné tóny a nechává je vpjjet se do sebe a vyzářovat tajemný existenciální podtext: „Milenci se drželi v pase

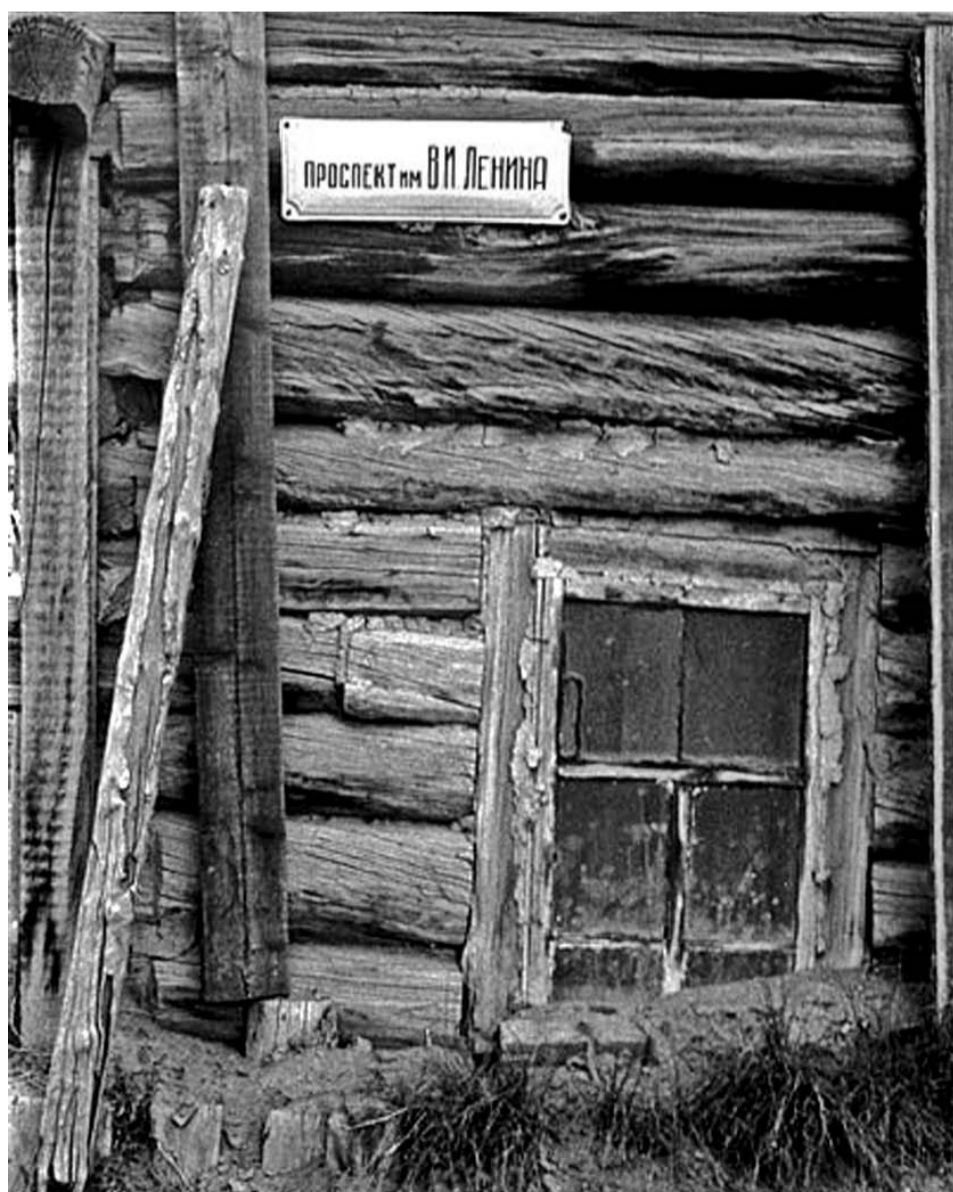
a zastavovali se u osvětlených výloh, někteří plni blaženosti na pohled až bolestné.“ V podobných pasážích ale vždy cítíme i dávku půvabné nadsázky a odstupu. Zvláště v druhé půli knihy se Mikeš rád poddává rozvolněné, pozorně rozděkané próze, záhadně se opakujícím slovům, dlouhým pasážím bez interpunkce. Vzápětí vykrouží dokonalou větu, v níž se rytmicky protnou věčnost, mnohoznačnost, jemné odstínění situace a nálady i „všecky“ zneklidňující přesah: „Leželi jsme ve tmě mlčky, mechanismy nasazovaly v pravidelných cyklech, staré odhodlání se vracelo, bylo jisté, že musíme pokračovat, a byla to takřka úleva.“

Ale není to jen Kafka, o něž se Mikešova kniha opírá. Někde v polovině se román začne proměňovat. Próza i samotný příběh se rozvolňují, výrazně opouštějí kafkovský „must“ a objevují se nové, nečekané motivy. Jedním z nich je fantaskní užití básně *Modlitba kamene* Vladimíra Holana, již Mikeš zasadil do záhlaví románu jako motto. Holanova báseň je psána umělým, „nesrozumitelným“, avšak vcholně uhrančivým jazykem. „Paleostom bezjazy, madžnun at kraun at tathau at saun...“ Mikeš tato zasnětná slova vkládá do úst hrdince Kateřiny, udolané absurdním soubojem se samoobsluhou. Zprvu jí zlomky nesrozumitelných slov jen nechť kloužou z úst – jako skrytá nemoc, nákaza, komunikace s odvrácenou stranou věcí. Nakonec celá Holanova báseň zazní v rozechvělé noční scéně, kdy náhle jako bychom zahlédli, jaké to je, když se lidé začnou modlit modlitbou *kamene*...

Román se místy mění v potměšilejší delirium. Události spějí k překvapivému, potměšile mysterióznímu, zároveň zvláště prosvětlenému závěru. Zejména v posledních kapitolách si uvědomíme, že absurdita a odcizení jsou u Mikeše silně vyvažovány momenty až mystického soucitu, obětování, potřeby lidského spříznění. Promluvy a děje neopouštějí bizarní a v leccem zlověstný půdorys, přesto se z hloubky na světlo tlačí též záhadná, dojmavá lidskost. Zde Mikeš zřetelně překračuje hranice pouhé kafiády a nabízí zcela svébytné sdělení. Vzdor tomu, že Mikešova „utajená“ próza je poznamenána dobou svého vzniku, přináší krom strhující a „zábavné“ grotesky i subtilní vizi nejednoznačného, osudově ohroženého, leč houževnatého života. – „Nikdo z okolostojících nepostřehl, že jsme dali za pravdu svému příběhu!“

Vladimír Mikeš: *Škodlivý prostor*. Podvržená prvotina. Plus, Praha 2012, první vydání.

Jan Štolba (1957) je básník, hudebník a literární kritik, držitel Ceny F. X. Šaldy.



Mikešova kniha citlivě pracuje s absurditou dobových kulís. Foto Alexandr Tagny-Rjadno

Socha celá ze zvuku

Zatímco audioknihy bez problémů zaujaly svá místa v našich přehrávačích i regálech knihkupectví, audiosochy stále budí rozpaky. Jihlavští radní v těchto dnech zvažují, zda „postavit“ takovou sochu v památkově chráněném centru města.

PETR KOVÁŘ

Koho svádí hromosvod? To, co naše oči, nebo uši? Zahřmění doslova naplňuje prostor. Vnější i vnitřní (přináší bázeň duši). Hrom je sochou krajiny před bouří. Označení bývají nepřesná, někdy zdánlivou nepřesností napovídají něco víc, ale pořád jsou to jenom označení. Proč se hromosvod jmenuje po hromu, když svádí blesk? Proč patří audiosocha do výtvarného umění? Je opera divadlo, nebo spíš hudba?

Zvuk je v případě audiosochy výtvarným uměním, protože jej tvoří výtvarný umělec v souvislostech výtvarné scény. Tvaru (tvoření, výtvaru), který je základem slova výtvarný, nestačí hranice vymezené sochařským či malířským materiálem. Vzniká i slovy, myšlenkami, sociálními situacemi, proč bychom se tedy měli divit zvuku? Myslím, že není třeba obhajovat smysluplnost umění pro všechny smysly. Vždy bychom se shodli, že podstatou je působnost konkrétního díla, nikoliv spekulace nad kategoriemi a šuplíky. Spojení zvuku s výtvarnými prostředky nalézáme v nejstarších rituálech různých společenství stejně jako ve scénářích uměleckých přehlídek napříč historií. Když František Kupka namaluje hudební skladbu, zůstává v klasické oblasti vizuálního, ale takzvané *Koncerty* hnutí *Fluxus* v šedesátých letech minulého století nebo skupiny *Florian* v letech osmdesátých tuto oblast zjevně překračují. Koncert je tu jen vytvořením rámce, známé situace, z něž se souhrou hudebních, divadelních a výtvarných složek skládá *situace* nová, nezařaditelná, a tedy schopná klást viditelněji otázky.

Sochy, které mluví nebo znějí, známe z tvorby Krištofa Kintery a Petra Nikla. Ale za zvukovou sochu bychom mohli označit spíše Cageovu slavnou skladbu *4 minuty 33 vteřin* (ticha) a na naší současné domácí scéně zejména některé instalace autorské dvojice Filip Cenek a Ivan Palacký. Těžiště díla spočívá ve zvukové složce, která se jen opírá o přítomný vizuální prvek nebo se vztáhne k prostoru, který naplňuje. Socha se vlastně „zhmotňuje“ touto interakcí naší zkušenosti a zvuku v konkrétních souvislostech. Hrom, který zaburácí krajinou pod čistým modrým nebem, bude jistě překvapivý a v naší představivosti silně zobrazivý.

Audioulice a audiokříž

Na loňské brněnské přehlídce *Sochy v ulicích: Stav věcí* (viz KN 2-3/2011) byly prezentovány hned dvě takové sochy. Jan Šerých do městského ruchu umístil *Cvrčka*. Tedy jeho cvrkot. V atmosféře města, betonové zástavby a dlažby se zjevuje znepokojivý obraz letní louky a našeho věčného, nikdy neuspokojeného hledání původce tohoto koncertu. Také *Cizorodá tělesa* Jiřího Skály bylo možné spíše zažít než vidět. Autor je nazýval prostorovým čtením, které se odehrávalo před pomníky Rudoarmějce, maršála Malinovského, Edvarda Beneše a Raduita de Souches. Skálou sepsanou povídkou nepředčítal Vladimír 518 publiku, ale zvolené soše. Konfrontací textu tematizujícího paměť či smysl našeho počínání a pomníku, symbolu, přehlíženého kovového tvaru uprostřed našich všedních tras, a důslednou ignorací přihlížejících, jejichž komunikovaná přítomnost by mohla situaci zvrtnout do běžného literárního čtení, socha ožívala novým aktuálním významem.

Jinou audiosochu mohou zažít návštěvníci výstavy *Obsah ticha* v klubu Zacheus v Jihlavě (do 15. června 2012). Přestože se vystavujícím studentům Fakulty výtvarných umění VUT Ivaně Bendové a Zdeňku Rynešovi ke škodě celku nepodařilo vložit tematizovanou prázdnotu do charakteru instalace, je mezi vystavenými artefakty několik vynikajících prací. Ve sklepním labyrintu pod klubem, na jehož provozu se podílí místní sbor husitské církve, instalovala Ivana Bendová zvukovou nahrávku rytí kříže. Zvuk pohybu kamenem po kovové desce byl modulován, takže nezůstal jednoduše čitelným skřípěním. Návštěvník je se zvukovým záznamem konfrontován především v zadní části chodeb, kdy už nemůže dál. Tam je na stěně umístěna také frotáž části kněžského roucha s vystupujícím motivem kříže. Může zvuk tvořeného kříže umožnit podobný prožitek jako jeho obraz?

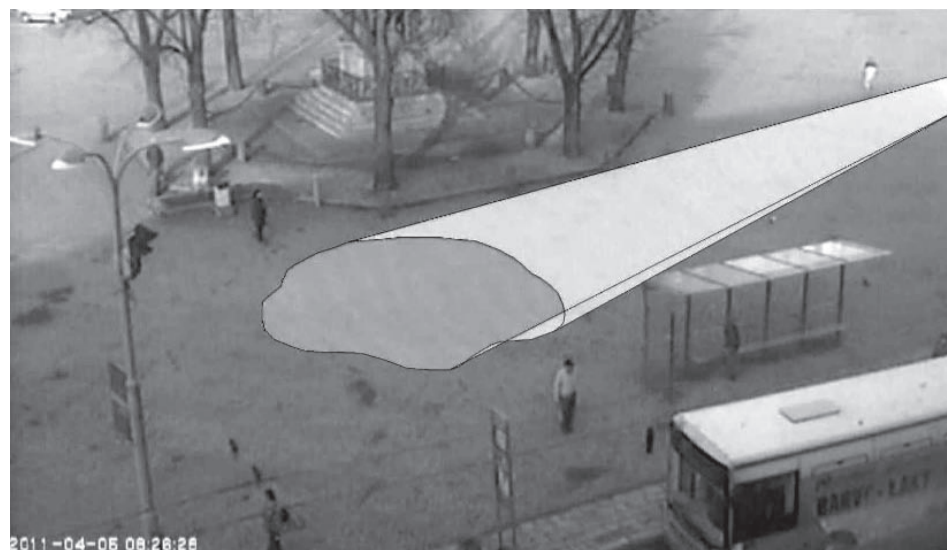
Štěnice z náměstí

Na počátku letošního roku představili zastupitelé města Jihlavy plán „oživit střed města a dotvořit jeho atmosféru“ pomocí několika uměleckých děl umístěných v památkové rezervaci. Sochařské soutěže se svými návrhy zúčastnili přední čeští umělci: Michal Gabriel, Kurt Gebauer, Jaroslav Róna, Čestmír Suška, Tomáš Vaněk, Aleš Veselý, Jasan Zoubek a dvojice Stefan Milkov a Jiří Trojan. Záměrem radnice je samozřejmě přilákat více návštěvníků do centra města a zároveň učinit tak sochou, která bude reflektovat místo, v němž se nachází, bude mít konkrétní vazbu k Jihlavě či její historii. Mezi zdařilými návrhy lze určitě zařadit jezdeckou sochu Jaroslava Róny nebo figury z průhledného laminátu na okrajích střech vybraných domů od Kurta Gebauera. Vedle projektu Tomáše Vaňka *Particip č. 144* se ale náhle jeví tíživě statické, klasicizující a nesoučasné.

Vaňkův *particip*, jak autor už několik let označuje své práce pro konkrétní prostor či situaci, předpokládá umístění směrového mikrofonu do radniční věže. Odtud by měl být zaměřen malý výšek náměstí, z něhož bude permanentně snímán zvuk. Zvuk bude následně odeslán za hradby města. Z centra pryč, ven, do periferie. Právě tady, v promenádním prostoru za hradbami bude možné o audiosochu doslova zavadit, protnout tenkou zvukovou linií snímaného prostoru v centru. Chcete vědět, co je „in“? Stopa bude slyšitelná právě jen v úzkém vymezeném pruhu přibližně v úrovni hlavy dospělého člověka. Jde tak o sochu živou, stále přetvářenou děním uvnitř města, turistickým ruchem, noční nadávkou, exhibicionismem. Do sochy lze vstoupit, spoluutvářet ji. V symbolické rovině evokuje očistu místa, z něhož je babylonská mnohost prvků, dějů a forem odčerpávána, vymetána ven. A současně vybízí přítomného k reflexi vlastního vystupování, o němž ví, že se odráží kdesi jinde, dál, než ze svého centra dohlédne.

Rozpočet projektu, v němž je vedle všech technických prostředků a jejich bezpečného upevnění, autorského honoráře a čtvrt milionu na propagační účely zahrnuta i úprava dlažby náměstí pro vizualizaci snímaného prostoru, tvoří přibližně jeden milion korun. Jihlavští nemusejí čekat, až zahijí.

Více o projektu se dočtete na <http://www.jihlava.cz/sochy-pro-jihlavu/d-487638/p1=74159>.



Jak bylo řečeno, výšec bude spíše oválného tvaru, místo snímání bude vyznačeno přeskládaním dlažebních kostek. Toto místo bude tímto exponováno.



Graficky znázorněná celá situace. Snímání zvuku z plochy náměstí a vypouštění zvuku přes parkán do dle.



Zvukový paprsek je neviditelný a neslyšitelný. Kolemjdoucí zvuk uslyší, jakmile do paprsku vstoupí, tím je zvuk lokalizován. Zní. Repro z návrhu Tomáše Vaňka pro projekt *Sochy pro Jihlavu*

Radana Wagnera Světlo a stín

Pod názvem *Světlo a stín* zpřístupnilo Městské kulturní středisko Třebíč v Galerii Ladislava Nováka výstavu obrazů Radana Wagnera.

JAN DOČEKAL

Wagnerova cesta k umělecké tvorbě vedla přes středoškolský obor řezbářství a univerzitní studia umělecké historie. Věnuje se rovněž kritické práci, editorské činnosti, kurátorství výstav a dalším aktivitám. Lze tedy ve smyslu věci říci, že odborné vzdělání a záběr činností spjatých s rozličnými aspekty výtvarného umění vytvořily a s časem prohloubily Wagnerovu uměleckou orientaci ne pouze teoretického rázu, ale rovněž v dimenzích umělecké praxe.

Nebudu, doufám, vzdálen pravdě, když budu mluvit, že Wagnerovi (1958) jsou nejbližší naši lyričtí abstraktisté a ti, kteří jsou vyznavači volně pojatých kompozic s východiskem v krajině. Jejich skladba stojí na linii, ploše a tlumené barvě a rovněž na nikoli striktně uznaných geometrických zákonitostech (v prvé řadě Josef Šíma, ze současných například František Hodonský). A ony pojmy

z názvu výstavy – *Světlo a stín*? Zrcadlení jejich fyzikálních a psychologických vlastností v díci malířství je samozřejmě určující v působení intenzity barev a v duševním rozměru obrazu.

Zevrubná orientace v uměleckých dějinách ovšem Wagnera nevedla (a když přece, tak snad jen v počátcích) cestou pokusů: „Svedu to jak oni slavní přede mnou?“, ale k hledání vlastního výrazu. Je to výraz odkazující na předešlé vyhraněné etapy historického vývoje malířství, současně ovšem výraz ukazující již nejméně dvacet let myšlenkovou sjednoceností a osobitou kulturou malířského projevu na proporce wagnerovské.

Radan Wagner: Světlo a stín. Galerie Ladislava Nováka, Třebíč, 2. května – 10. června 2012.

Jan Dočekal (1943) je historik umění a výtvarník.

Rozdrásat, aby bylo měkčí

Básnická sbírka Michaely Schwarzové přes některé nedostatky vypovídá o talentu, který mnohé slibuje.

IVO HARÁK

Snad mne ocenění, jež nedávno získal Radek Fridrich, opravňuje šířeji pohovořit o kreativním prostředí, jehož se adeptům múz dostává na ústecké Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně. Mezi jejími studenty i absolventy nalezneme nositele Ceny Jiřího Ortena (Pavel Brycz, Kateřina Kováčová), a dokonce Státní ceny za literaturu (kterou získal Brycz za román *Patriarchátu dávno zašla sláva*).

Michaela Schwarzová na svoji chvíli slávy teprve čeká, stojíc na počátku své cesty, námi zkoumaná kniha *Eroze hran* jest její prvotinou. Přesto už má pero nabroušené z několika klání (zcela nedávno získala druhé místo v básnické části soutěže Literární Varnsdorf). A je zajímavé, že u ní nelze hovořit o začátečnickém tápání a bolestném hledání vhodné poetiky, o nedokonalosti řemeslné či (nezáměrné) tvarové neuzavřenosti textů.

Snad mi bude odpuštěno, začnu-li nyní od konce – a to v několika smyslu: Od samého konce její sbírky, ale především od toho, že objevují se v básněni Michaely Schwarzové nějaké problémy, jde o problémy takové, jež bychom našli též u ostřílenějších matadorů: „Pořád podél bran / Půjdu do nikam.“ Můžeme si povšimnout umné práce s rytmováním textu aliteracemi, zdůrazňujícími trochejský spád veršů, či využití *rýmu pod míru* (vlastně jen asonance), jež může být stejným signálem intertextových vazeb jako ono *nikam*. Halasovské *nic a nikam* nalezneme v jiné básni konkretizováno do řady představ či aktivit stejně marných jako nutných.

Tolik tedy chvála, ale... Zdá se mi, že právě zde je nemožnost, neschopnost konkrétního vymezení a určení zastřena v poezii již natolik běžnými termíny, že jim je symbolická platnost (také jistá vznešenost a poetičnost) přičítána také tehdy, jsou-li jen oblyškanými ozdobami nalezenými příliš snadno a bezbolestně (vedle onoho *nikam* k nim počítám také *brány*, o nichž se zbla nedovíme, jaké že jsou a k čemu vlastně slouží). Tot' problém, jež nalézám u některých matadorů tahajících podobné ozdoby jako králiky z klobouku, s nímž před použitím nutno nepatrně zatřásti, abychom propříště vyvolili přece jen maloukno jinak strakaté.

Neříkám a netvrdím, že má Michaela Schwarzová nakročeno ku kariéře básnického živnostníka. Tvarová sevřenost a tematické zacílení její poezie mne nicméně opravňuje k tomu, abych podobné obavy vyslovil nahlas – přestože k nim předložené texty nedávají zatím většího oprávnění.

Oním tematickým zacílením myslím *ženství* v jeho rozměru stejně erotickém jako přírodním, aktuálním i odvěkém (proto je přece v posledním oddílu sbírky kladen takový důraz na ukotvení rodové), mytickém jako mystickém – brané smrtelně vážně i s ironickým nadhledem (jemuž i více uvěřím). Žena se dožaduje svého doplnění mužem (ve spojení stejně zraňujícím jako životodárném) i vzájemného propustování s širším univerzem (zejména) přírodním: „Drtíš mě, JAKO BYS TUŠIL / že spávám v oranici.“ Ženskému subjektu se tak dostává několikerého zvrstvení, zmnožení: Dokonce i mužskými očima jako by nakonec na sebe pohlížela sama žena... Vzájemné vztahy, zraňující i obrušující (název sbírky zní *Eroze hran*) odehrávají se v podivném prolínání, vzlínání těl, osudů, symbolů.

Poezie Michaely Schwarzové má přitom zvláštní dar: to, co by jinak bylo a zůstávalo banalitou („zrychlí se tep a budeme si blíž“), překrývá osobitým viděním a podáním světa: „V zubech drcená světýlka na obzoru.“ Ne tedy v očích, ale v zubech. Ne jen zachycená, zrcadlená – rovnou drcená. Abychom je snáže

pozřeli? Vyplivli? Aby nám zesládla na jazyku? Anebo jsou spíše chuti soli, podobna písku? Odpovědět už si každý musí sám: ze své zkušenosti a ze své fantazie. Také jinde nalezneme toto *odbanalizování* představ – když se první z nich ještě může zdát v poezii již zažitým (tradičním) klíse („JSEM Z KVÁDRŮ MÝCH DOMOVŮ“), druhá už se posouvá k menší pevnosti, určitosti kontur (a také zdočnosti), od počátku vizuálně hmatového k čichovému („Páchnu po vlhkých cihlách“), třetí nejen prohlubuje, prodlužuje, stupňuje rozklad (zdůrazňujíc tak paradoxně pevnost či modus trvání), ale také intelektualizuje básnický obraz a v posledku vykračuje mimo rámec předešle nastoleného (stojíc současně za i vně: „pohromadě držím armovacemi dráty“).

Ve sbírce dominuje volný verš, pod jehož pletí prosvítají žilky sylabotónie, verš rytmovaný také prací s hláskovou délkou (na koncích slov a na koncích veršů). Snaha o rytmickou soudržnost vyvažuje tak onen fakt, že představy v básních jsou k sobě vázány spíše vztahy niternými, skrytými, metonymickými (enigmatickými). Krom rytmu je při sobě drží také to, že jsou součástí výpovědi jednoho subjektu k druhému o druhém (možná však nejvíce o sobě). Texty bývají začasté stylizovány jako promluvy, výpovědi, součást dialogu odehrávajícího se bud' za mlčení toho druhého, nebo teprve vně jednoho textu – totiž mezi básněmi s genderově odlišným mluvčím.

Potřeba variovat danou poetiku přivádí Michaelu Schwarzovou jednak k náběhům k poezii gramatické (tematizující vlastní danost jazykovou): „Najednou jsme málo samozřejmí / NAJEDNOU DALEKO / od Kdysi a od Jednou“, jednak k ojedinělému pokusu o vázaný verš s přesným rozvržením rýmů – který však ztroskotává nikoliv snad na rýmech pod míru, jimž jsme uvykli již u Halase, ale na poněkud obehnaném dopovídání a vysvětlování: „Ještě je malá / Ještě smí / růstu se bránit pod listím.“

Přestože jim ne vždy zatleskám, jsou pro mne podobné pokusy svědectvím o potřebě jistého *chvění*, napětí, pohybu v jinak přísně sevrěném prostoru, pevně daném světě básní: V němž přírodní nevystupuje jako symbol lidského bytí, ale obě entity se vzájemně prorůstají až do soubytí v jediné bytosti: „Moje chloupky jsou zkrhlá stěbla / pod nimi kořínky prosycená zem.“ – Všechny děje se odehrávají současně a souhlasně v obou světech, v ženině těle milostném jako přírodním. Ale taková metoda výkladu rozhodně nevystačí na celý autorčin tvárný vývoj; i bude zapotřebí intelektem a vůlí se odstříhnout od bezpečně nalezeného, jež by kouzla mnohosti (cest záhadným tělem, životem, osudem ženy) pozbylo opakovaním vedoucím ku zručnosti příliš (jen) řemeslné.

V básních Michaely Schwarzové rozkvétají „malé fialové astry“. Ano, znám je. Hvězdice chlumní. Poněkud chudá květina, říkáte!? Ale právě proto, že kvete na hranách lesů a polí, ve škarpách podle cest – a právě proto, že kvete až do zámrazu, stává se zřetelnou a přitažlivou. Řekněme tedy, že Erozi hran naše autorka vykročila z lesního houští vstříc mraznému slunci současné české poezie. Přestože občas stojí mlha až příliš nízko (příliš mnoho je slov, a málo skutečných básní), bylo by chybou si jí (třebaže její poezie není květinou *pěstěnou*) nevsimnout.

Michaela Schwarzová: Eroze hran. Ilustrovala Michaela Schwarzová, st. Ústí nad Labem 2012. Vychází jako součást projektu Evropského sociálního fondu Vzděláním k multikulturalitě, kompatibilitě a adaptabilitě.

Ivo Harák (1964) je básník a literární kritik.

MICHAELA SCHWARZOVÁ

~ ~ ~

*Je mi jak nebi ledovému
a čistému tak
že se ho i město pod ním
dotýká opatrně*

*Až mlhy nad potokem
vystoupají do korun
aby z nich ráno vylétli
štěbetaví obláčky
Půjdem se spát*

*V ranním světle se bude zdát
že naše ruce
se společně zaryly do šera*

~ ~ ~

*Mé tkáně načichly vodou
potáhly se krustou soli
Jako uzená ryba! říkáš
zatímco prsty jemně uvolňuješ
jednotlivá sousta*

*Už léta se nás nikdo neptá
Nedal by sis sklenici mléka?
ačkoli právě takové pobídnutí potřebujeme
k zapití slané chuti*

~ ~ ~

Poledne peče mraky z odpalovaného těsta

*V truhlíku za oknem
schne tymián*

*Chci tě rozkrojit
kolmo přes jádřinec
sotva dozrály letňáče*

*K večeru se role prohodi
Já budu couvat
ty zůstaneš netečný*

*Máš šiji – střidku jablka
hebkou pod zuby*

*Taky máš pokaždě strach
že připálíš karamel?*

~ ~ ~

*Zdědila jsem po babičce pastelky
V šuplíku
hned vedle její fotky
Bylo jí tolik, co mně*

Mezi šperky přívěsek

Český lev s rokem 1938

Dědovo narození

Proč v takovém roce?

A co to má společného s chvílí

kdy mi sbíral holubi pířka?

*Dostal tenkrát strašně vynadáno
Špinaví nemocní holubi a babička
zrovna nebyla malá holka*

~ ~ ~

*Křídlatka tehdy začínala zarůstat
dětské hřiště*

Oči jsem neměla trpký a kyselý

Listí z ořešáku bylo po kotníky

*Jeden rok ležel sníh
sedm měsíců v kuse*

*Před domem rostl jetel
se čtyřmi a sedmi listky
protože radioaktivní byla
i hlína*

~ ~ ~

*Když jsem ve čtyřiačtyřicátém přišla
byla jsem ještě mladá děvčica
řekla babička na protějším sedadle v šalině
když jsme stáli na Moraváku*

*Měla úplně modrozelené oči
a vzpomínky
Ulicemi Brna tehdy chodívalo
čtyřleté děvčátko
V každé z nich
ho nevlastní matka
měla nerada*

*Babi?
To ty mi radíš,
jak tu nezabloudit?*

*Chtěla bych vidět Brno
tvýma očima
hnědýma*

Michaela Schwarzová (1988, Ostrov u Karlových Varů) žije v Karlových Varech a studuje bohemistiku na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Publikovala v ústecké *H_aluzi*, plzeňském *PLži* a v několika sbornících z literárních soutěží. K městu Brnu ji poutají geny po parodiích.



Michaela Schwarzová. Foto archiv autorky

Literární police

KODŽIKI

Kronika dávného Japonska

Přeložil Karel Fiala

ExOriente 2012, 371 stran.

Nakladatelství ExOriente, zaměřující se na knihy z oblasti orientalistiky a religionistiky, nedávno vydalo nejstarší dochované japonské literární dílo, kroniku *Kodžiki*. Kroniku sepsal na císařský rozkaz v roce 712 dvořan Ó no Jasmuro. Text měl sloužit jako potvrzení oficiální genealogie císařské dynastie, která odvozovala svůj původ od šintoistické bohyně slunce

Amaterasu. Kronika popisuje mytické dějiny světa, kdy ze spojení bohů vznikaly japonské ostrovy, a pokračuje vládou pozemských císařů a jejich legendárních činů až do roku 628. Prozaické příběhy jsou prokládány četnými lidovými písněmi a básněmi. Knihu přeložil mezinárodně uznávaný japanolog Karel Fiala. Množství překladatelových poznámek, zakládajících se na vlastním bádání, může pomoci čtenáři zorientovat se v japonských pojmech a historických souvislostech.

-iš-

Zbyněk Fišer, Vladimír Havlík, Radek Horáček
SLOVEM, AKCÍ, OBRAZEM

Příspěvek k interdisciplinaritě tvůrčího procesu

Masarykova univerzita 2010, 208 stran.

Tvořivost je přirozenou vlastností každého člověka. Je podstatnou součástí myšlení, cestou k vyřešení problému, ať už v poznávací, emocionální či sociální rovině. Kreativitu využívá umělec, učitel, ale také ekonom nebo inženýr. Kniha tří vysokoškolských pedagogů hledá možnosti a formy, jak tuto tvořivost u člověka odhalit a rozvíjet, nabízí exkurz do mladých oborů tvůrčího psaní, akčního umění a galerijní pedagogiky nejen v jejich pozici v rámci našeho vysokého školství. Pozoruhodné a podstatné je přitom propojování jednotlivých disciplín: „bezprostředně při psaní poskytuje malování inspiraci v imaginativní oblasti tvorby textu (obrazy v lyrice, motivy v příběhu); na rovině stylové učí přizpůsobivosti a ukázněnosti; v komunikační oblasti vede k empatii, kooperaci a ohleduplnosti.“ Radek Horáček zdůrazňuje podíl diváka na výsledku uměleckého díla také připomínkou Gilla Dorflese: „Chybí-li interpretační schopnost, chybí i sdělitelnost díla, chybí-li komunikace, nenastane estetický moment.“ Kniha je určena především studentům literárních a výtvarných oborů. Vedle hutné a přehledné koncipovaných úvodů do současné problematiky tvůrčího psaní, akčního umění a galerijní pedagogiky obsahuje především konkrétní příklady a praktická cvičení. Můžeme je samozřejmě číst jako Novákovy návody, na nichž kdysi Igor Zhoř vysvětloval podstatu konceptuálního umění, ale v těchto případech je mnohem lepší nezůstat jen u „tvorby vnímáním“.

-pk-



kulturystyka

LITERATURA

8. června 2012 pořádá Městská knihovna Průhonice literární večer nazvaný **Vladislav Vančura – český James Joyce**, který připomene sedmdesáté výročí spisovatelovy násilné smrti.

8. června 2012 uvádí Dílna 9472 v Městském divadle Zlín další pokračování literárního pásma Jaroslava Kovandy **Vzájemná škola poezie**, tentokrát zaměřeného na tvorbu Homéra a Shakespeara.

DIVADLO, TANEC

9. června 2012 se v Brně uskuteční již tradiční **Noc kejklířů**. Od 10 do 16 hodin budete moci nahlédnout do divadelního zákulisí; brněnské ulice zpestří spektakulární průvod masek.

17. – 21. června 2012 se koná v plzeňském Divadle Alfa přehlídka profesionálního loutkového a alternativního divadla **Skupova Plzeň**.

Od 28. května do 29. června 2012 probíhá 24. ročník festivalu **Tanec Praha**. Mezinárodní festival tance a pohybového divadla má namířeno i do dalších měst, jako je Brno, Český Krumlov, Ostrava, Pardubice, Valašské Meziříčí, Olomouc, Plzeň, Hradec Králové, Choceň a Jihlava.

Štěpán Hulík
KINEMATOGRAFIE
ZAPOMNĚNÍ

Počátky normalizace ve Filmovém studiu Barrandov (1968 – 1973)

Academia 2011, 476 stran.

Nová filmová vlna šedesátých let byla pro režim nastolený po sovětské okupaci varováním, co se stane, když se umělci vymknou kontrole. Nastala proto rozsáhlá msta. Do „bot ještě teplých“ po vyhozených tvůrcích se nazouvali netalentovaní hochštapleři, cenzura dosahovala absurdních rozměrů, ačkoli oficiální ideologii už nikdo nevěřil. Kniha Štěpána Hulíka, oceněná cenou Magnesia Litera za objev roku, přináší bizarní zákulisní historky ilustrující tehdejší korupci, oportunistismus a byrokratickou omezenost. Součástí knihy jsou rozsáhlé rozhovory s pamětníky – jde o dost nemilosrdný pohled do duše umělce, který si zvykl na existenční kompromisy. Knihu doplňuje předmluva Alexandra Klimenta a rozsáhlá obrazová příloha.

-jg-

Ole Martin Høystad

HISTORIE SRDCE

Přeložila Daniela Mrázová

Kniha Zlín 2011, 289 stran.

Kniha norského profesora kulturních studií a historie Ole Martina Høystada je kulturněhistorickým pojednáním o jednom z nejznámějších symbolů. Na významy přebohatý symbol srdce sleduje od prvních starověkých kultur až po romantismus a předkládá čtenáři velké množství exkurzů do rozličných dob a kultur, aby ukázal, jak proměnlivé bylo srdce tou kterou společností vnímáno a interpretováno. V prvním dílu se věnuje Sumerům, Egypťanům, Aztékům, Vikingům, Řekům a muslimům; zohledňuje tedy především náboženské

hledisko a souvislost srdce s duší, v díle druhém se již přesouvá do křesťanské Evropy, aby odhalil kořeny pro nás již velice pevného spojení srdce a lidských citů v rytířské kultuře středověku a pokračoval dále až do doby romantismu. Všimá si však také konzumeristické degradace symbolu v podobě svátku svatého Valentína v současnosti. Kniha může působit místy fragmentárně, s čímž se však při výkladu tak obsažného symbolu, kdy se autor na časové ose rozkročí do široka, počítá.

-ms-

Gilles Lipovetsky, Hervé Juvin

GLOBALIZOVANÝ ZÁPAD

Polemika o planetární kultuře

Přeložil Martin Pokorný

Prostor Praha 2012, 232 stran.

Ústředním pojmem této knihy je světokultura, kterou oba autoři ve svých dílech příspěvcích chápou v protikladu k tradičně pojímané kultuře, která dávala světu svých nositelů řád, sebevědomí a jedinečnost. Světokultura je charakterizována univerzalitou, neustálou změnou, hojností informací, prožitků a nezakotvením. Světokultura je součástí hyperkapitalismu přecházejícího na planetární úroveň. Vítězstvím světokultury je proměna světa a kultury v trh. Lipovetsky se snaží analyzovat tuto situaci kriticky a korektně, zatímco Juvin je nemilosrdně pesimistický – vnímá jen ničivé účinky ze Západu se šířící světokultury v procesu globalizace. Vzájemná polemika obou autorů v závěrečné části knihy je velmi poučná, jak pro třibení stanovisek, tak i pro jistou snahu nalézt vůči sobě respekt.

-jp-

HUDBA

11. června 2012 zahraje v Kofola music clubu v Krnově brazilská groovemetalová legenda **Sepultura**.

15. – 16. června 2012 proběhne v Ostropovicích u Brna hudební festival **Krákor**. Vystoupí Chór vážských muzikantů, Znouzectnost, Ležerně a vleže, Skrytý půvab byrokracie a další.

VÝSTAVY

Do 10. června 2012 můžete v Galerii Moderna v Praze navštívit výstavu **Josef Váchal: Přírodopis strašidel**, která je věnována především unikátnímu souboru Ďáblova zahrádka aneb přírodopis strašidel (1924).

Do 10. června 2012 je v břeclavské synagoze přístupná výstava **Ženu statečnou kdo nalezne...**, představující osobnost kunsthistoričky Hany Volavkové (1904–1985), zakladatelky pražského Židovského muzea.

Do 17. června 2012 lze v Muzeu Zdeňka Buriana ve Štramberku vidět výstavu knižních ilustrací **Pravěk a dobrodružství**.

RŮZNÉ

16. června 2012 bude v 10 hod. před chrámem Nanebevzetí P. Marie v Mostu odstartován **Jezerní běh**, sportovně-kulturní akce mapující krajinu Podkrušnohoří, poznamenanou povrchovou těžbou. Součástí bude závod profesionálů na 25 km i happening.

INZERCE

PRONÁJEM MÍSTNOSTÍ
VHODNÝCH PRO ATELIÉRY45, 62 a 41 m²telefon:
541 231 038

v prostorách Kuřimského zámku

myGEM[®]
Intelligent Software Solutions

... přináší **UŽitek!**

Otázka pro: Marcelu Turečkovou

Výdaje Ministerstva školství na regionální školství mají v podstatě jen dvě složky: mzdové náklady učitelů a provozní náklady škol, zvané „ostatní neinvestiční výdaje“, které byly od roku 2007 postupně zkráceny z hodnoty 1,6 miliard korun na hodnotu cca 400 milionů. Protože se během této doby zvýšila DPH, kterou školy při nákupech vrátí státu zpět (z 5 na 14 %), činí celkový pokles zhruba 80 procent. Protože většinu provozních výdajů škol stanovují různé předpisy (normy pro bezpečnost při práci, hromadné stravování, ochranu životního prostředí), stojí učebnice, kromě prvního ročníku ZŠ, kde jejich poskytnutí zákon ukládá, ve výdajích školy na samém konci řady. Následkem toho nákupy učebnic v posledních letech klesaly a v letošním roce už školy nenakupují učebnice skoro vůbec (viz průzkum Asociace ředitelů základních škol uveřejněný v Učitelských novinách 16/2012).

To zdánlivě není velký problém, protože školy jsou schopny vydržet třeba i několik let jen se starými učebnicemi, nahrazovat zničené, neinovatovat, o nákupu moderních elektronických učebnic a dalších výukových prostředků nemluví. I když to kvalitu a modernizaci výuky nijak neprospěje a stárí učebnic se tak mnohde pohybuje nad hranicí patnácti let. Horší už je to s často uváděnou

Čeští vydavatelé učebnic jsou nespokojeni s platbami od Ministerstva školství. Hrozí českým školám skutečně nedostatek výukových materiálů?

možností úhrady učebnic z „evropských“ projektů. Ta je ve skutečnosti buď obcházením dotačních pravidel, nebo nevede k plnohodnotné náhradě profesionálních učebnic, ale pouze k tvorbě elektronických doplňků. Navíc je využití takto vytvářených digitálních učebnic limitováno vybavením škol výpočetní a prezentační technikou, které v žádném případě neumožňuje jejich využití podle potřeb učitele.

Hlavní problém je však jinde: kolabuje celé výrobní odvětví, které se zabývalo vývojem a výrobou učebnic a výukových materiálů. V této souvislosti je vhodné uvést skutečnost, že přes výrazně obtížnější ekonomické podmínky pro práci nakladatelů se v ČR podařilo vyvinout řadu učebnic, které získaly nejvyšší mezinárodní ocenění a které tak mohly výrazně pozvedat kvalitu i atraktivnost výuky. Díky intenzivní a dlouhodobé koncepční práci nakladatelů mohly české děti využívat výhod elektronických učebnic o několik let dříve, než tomu bylo v podstatně vyspělejších zemích. Čeští nakladatelé nabídli učitelům a žákům vzdělávací materiály budoucnosti, současná vláda však bohužel tuto konkurenční výhodu nevidí a napopok se jí snaží všemožně zbavit.

Od roku 2008 byl postupně utlumován vývoj nových učebnic a v současnosti je zastaven

zcela. Z prudce klesajících příjmů z prodeje ho již nelze financovat. Výroba byla postupně omezena na rozsah, který stačil k pokrytí toho, na co školy měly peníze. V letošním roce vyjde již minimum novinek a prodej se realizuje z již vyrobených zásob.

Poté, co se rozprchnou vývojové týmy a zastará know-how, bude eventuální návrat do stavu před rokem 2007 trvat opět minimálně deset let. Bude nutno znovu vybudovat to, co se zde pracně tvořilo po roce 1990, kdy byl státní monopol na učebnice nahrazen konkurencí soukromých nakladatelů a začala soutěž o minimální cenu a maximální efekt pro učitele i žáky. Jen samotný vývoj jedné soustavy výukových materiálů pro jeden předmět na jednom stupni školy zabere přibližně pět let a náklady na něj se pohybují v řádu milionů korun. Při ztrátě důvěry podnikatelského sektoru ve stabilní a dostatečné financování potřeb veřejného vzdělávání nebude nikdo v budoucnu investovat do dlouhodobého vývoje. Vzdělávání založené na víceméně nahodilém vydávání evropských peněz z různých operačních fondů není koncepčním řešením a neřeší dlouhodobě udržitelný rozvoj.

Marcela Turečková je tajemnicí Svazu českých knihkupců a nakladatelů.

FEJETON STANISLAVA JUGY

Za všechno může příroda

Až donedávna jsem si marně lámal hlavu, kdo v naší zemi zodpovídá za miliardové úniky peněz, které jsou jednou šikovně odkloněny či podruhé dovedně vytunelovány. Tedy ukradeny. Dnes už jsem o něco chytřejší. Stačilo, abych pozorně sledoval „jasné a spolehlivé“ televizní Události.

Krajský soud v Brně dostal od tamního finančního úřadu pokutu dvou miliard. Právomocně a natvrdo. A důvod? Výstavba jeho honosného justičního paláce s šesti výtahy, sedmnácti eskalátory a desítkami jednacích místností měla přijít daňového poplatníka na osm set milionů. Jenže, co čert nechtěl, vše se nějak zašmodrhalo a výsledný účet se přehoupl přes dvě miliardy! Tomu se říká Temelín justice. Vůbec netuším, kdo a odkud vytrvale přihazoval nenasytné stavbě další stovky milionů. Nyní má krajský soud zaplatit svému zchudlému státu dvoumiliardovou pokutu. Nikdo není brán za ostudné porušení rozpočtové kázně při výstavbě justičního chrámu k zodpovědnosti. Ani předseda soudu, ani hlavní ekonom. Nikdo nepochybil. Všichni jsou čistí jako lilie.

Napadený soud může prostřednictvím ministerstva spravedlnosti zdvojnásobit poprosit Kalouskův úřad, zda by mu ony dvě nešťastné miliardy neprominul. Prý se to u nás běžně dělá. V posledních letech zaplatily desítky organizací na vyměřených pokutách sotva jedno procento. Proč by šetřilek a strážce státní kasy nepomohl? Pokud se však nepochopitelně zatvrdí, požádá jej ochránci zákona o navýšení stejné částky do rozpočtu ministerstva spravedlnosti. Tu by pak obloukem mohl brněnský soud zase „zaplatit“ státu. Vylij a nalij. Strojí závěr televizní



reportáže vyzněl tradičně česky. Nikoho nelze za prokázaná provinění potrestat. Ani řadového úředníka možnou srážkou čtyř jeho osobních platů. Natož nejvyššího představitele krajského soudu. Nebudme bláhoví. Už jste někdy slyšeli, že lze natvrdo potrestat ctěného muže v taláru?

Jak neholduji alkoholu, rychle si nalévám vrchovatou skleničku fernetu, abych spláchl hořkost hořkosti. Oči se mně protácejí jako pouťové kolotoče. Dobrodružné večerní Události pokračují. Přichází další nářez. Po šesti letech provozu se na dálnici D11 z Prahy do Hradce Králové vyrojily nebezpečné boule jako zhoubný nádor po vydatném dešti. Betonová autostráda se rázem proměnila v dokonalý autodrom. Ideální příležitost pro terénní vozidla a vysloužilé tanky. Opět se nedaří najít viníka.

Proto se hodný stát dohodne s dodavatelem stavby, že rovným padesátimilionovým dílem zaplatí opravu. Oficiální závěr působí jako ledová sprcha: za vše může matka příroda a její neklidná podzemní voda, kterou nemohl žádný znalecký posudek předvídat.

Utírám si hodně zpotené a zvlněné čelo. Vracím se do reality. Znovu si nasazuji nevěřící brýle. Potřetí si prohlížím svůj nový platový výměr, který mi dopoledne smutně předal ředitel naší školy. Na začátku roku mi stát za hlasitých fanfár přidal k platu rovné dvě stovky. Dnes mi tiše bere hned pět set korun. Prý leniví učitelé musejí více šetřit. Školství letos scházejí právě dvě zatoulané miliardy. Naštěstí už aspoň vím, že za všechny zlodějiny u nás může chudák příroda.

KALENDÁRIUM

bylo

8.–12. června 1600 v Rejčkově koleji v Praze provedl lékař Ján Jesenský – Jessenius první veřejnou anatomickou pitvu lidského těla. V pozdějších letech se stal rektorem Karlovy univerzity a patřil k významným činitelům stavovské opozice (popraven roku 1621 na Staroměstském náměstí).

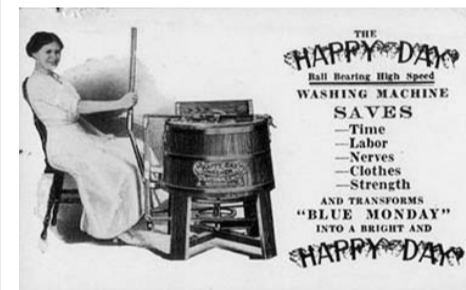
12. června 1665 přejmenovali Angličané New Amsterdam, poté co z něj vyhnali Holanďany, na New York.

10. června 1752 dokázal Benjamin Franklin souvislost mezi elektrickým proudem a bleskem. Vyšel do bouře a pouštěl draka, na jehož ocase byl přivázan klíč. Když drak vletěl do bouřkového mraku a byl zasažen bleskem, byl důkaz pro elektrickou povahu blesku na světě. Bleskosvod však zkonstruoval nejen Franklin, ale nezávisle na něm také Prokop Diviš.



9. června 1822 získal Charles Graham patent na zubní protězu.

8. června 1824 si v Quebecu Noah Cushing nechal patentovat pračku.



11. června 1842 vyšel dvorský dekret, který povoloval zaměstnávat děti (s povolením obecního představenstva) až od 9 let (za předpokladu, že navštěvovaly alespoň tři roky školu) a od 12 let (pokud školu vůbec nenavštěvovaly). Pracovní doba pro děti do 12 let byla stanovena na 10 hodin a na 12 hodin pro děti od 12 do 16 let. Přestoupení těchto předpisů se trestalo peněžitou pokutou.

12. června 1869 převodem Waldsteinských závodů do vlastnictví Emila Škody vznikla firma Škoda Plzeň.

11. června 1881 bylo slavnostně otevřeno Národní divadlo premiérou Smetanovy Libuše.

12. června 1945 se vrcholným orgánem ženského hnutí stala Rada žen v čele s Miladou Horákovou.

16. června se již od roku 1954 koná v Dublinu tzv. Bloomsday – den, do kterého je zasazen děj Odyssea od Jamese Joyce. Irové tento den prožívají vesměs kulturně. Na mnoha místech probíhá nepřetržitě čtení z Joyceova rozsáhlého románu, nezapomíná se ani na jeho dramatičtější, popřípadě na cesty po barech a hospodách.

14. června 1985 byla v Lucembursku uzavřena Schengenská smlouva, která se stala základem pro všeobecné zrušení celních a pasových kontrol na vnitřních hranicích Evropské unie.

8.–9. června 1990 se po čtyřech desetiletích konaly první svobodné volby do Federálního shromáždění a obou národních rad; ve volbách kandidovalo 22 politických stran, hnutí a koalic. Při účasti 96,79 % voličů získalo v ČSFR nejvíce hlasů Občanské fórum a slovenská Verejnost proti násilí. Na druhém místě skončila KSČM a za ní KDU/KDH.

KULTURNÍ NOVINY 12/2012. Vyšlo 4. června 2012.

Vydavatel: Kulturní noviny - vydavatelské a mediální družstvo, Bratislavská 48, 602 00 Brno. Registrace periodického tisku: MK ČR E 19722, ISSN 1804-8897.

Redakce:

Jiří Plocek – šéfredaktor, Veronika Dopitová, Martina Schneiderová, Iveta Šedová, Jakub Grombří, Petr Kovář.

Korektury:

Světlana Kopřivová, Martina Vohralíková.

Typografie:

Miroslav Švejda. Návrh logotypu: Pavel Brabec. Kresby: Aleš Čuma. Tisk: Ringier Axel Springer Print CZ.

Informace o distribuci: druzstvo@kulturni-noviny.cz. Informace o předplatném: info@kulturni-noviny.cz. Kontakt na redakci: redakce@kulturni-noviny.cz.